

The image features a large, stylized graphic of the letter 'K' and the numbers '32'. The 'K' is white with a thick black outline, and the '32' is solid red. They are set against a solid black background.

De kleine

32

De K is weer in de maand. De K van Klei, van Keramiek, van Kunst. Maar ook van Kijken, Koesteren, **C**reatief en Knowhow. Kijk & lees in **de kleine K** wat er met Klei Kan.

de kleine K

nummer 32 augustus 2017

de kleine K

is hét onafhankelijke digitale keramiek-magazine.

Elke maand vol inspiratie en knowhow. Met de weerslag van mijn persoonlijke zoektocht naar kwaliteit.

Van de inspiratie die het werk geven kan, van de knowhow die de kunstenaar biedt.

Van het eigen karakter, dat iets laat zien van de laag onder de werkelijkheid, het mysterieuze dat toch altijd een element van goede kunst is.

Inspirerende keramisten dus en lekker praktische technische oplossingen.

Met op het podium geselecteerde tentoonstellingen en andere interessante evenementen. En op de [Facebook](#) pagina het actuele keramieknieuws.

Mels Boom

De artikelen bieden ook veel mogelijkheden om door te klikken naar websites: klik op de gekleurde teksten of op de afbeeldingen. Klikken aan de zijkant van de pagina's is gereserveerd voor doorbladeren in iBooks.

Gebruik het liefst [Acrobat Reader](#) om dit magazine te lezen. In dat programma werken ook de links naar andere pagina's in dit document.

Als u op een pagina linksonder op *de kleine K* klikt, gaat u naar de inhoudsopgave.

Klik hier als u de tekst
hierboven niet kunt lezen

Op de vorige pagina: Reinhilde van Grieken, *Desperaat*, 2016, h 40 cm, foto: Dirk Theys

INSPIRATIE

Arja Hoogstad
Intrigerende structuren

Reinhilde Van Grieken
Kijken voor gevorderden

Ingrid Pasmans
Verwondering, troost en herkenning

INSPIRATIE momenten

Keith Varney
Kirsten Coelho
Tamsin Arrowsmith-Brown
Bronwyn Kemp

KNOWHOW de expert

Monika Debus
Laat zien hoe zij een van haar
sculpturen maakt; met een
speciaal gemaakte film

KNOWHOW wat en hoe

Wat
Kobaltoxide
Hoe
Structuren maken

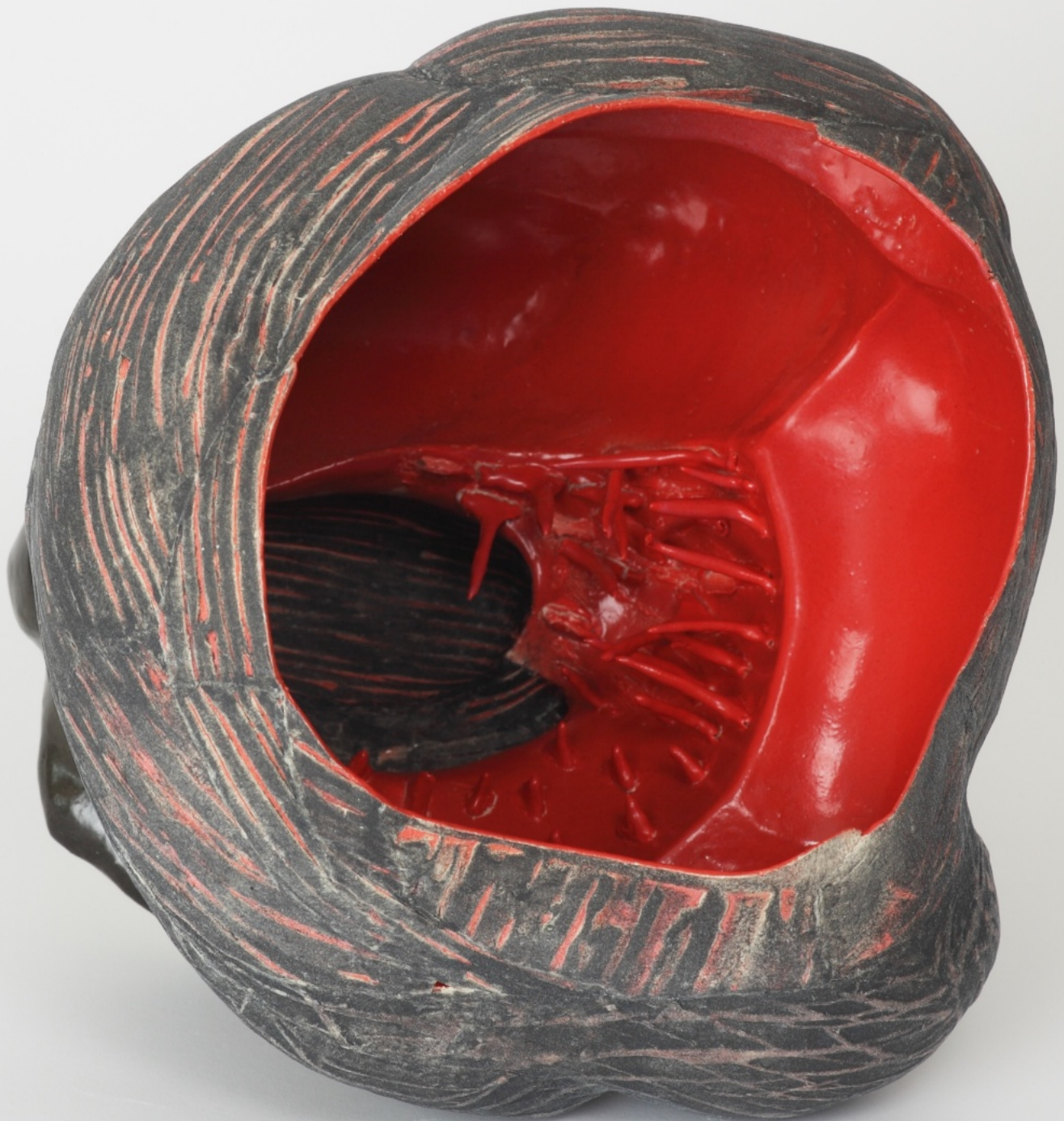
PODIUM & kleipers

Special
Keramieksteden
Limoges
Galerie Theemaas
Juliane Herden

Colofon

Inspiratie

Arja Hoogstad

Intrigerende structuren

Uit organische basisvormen assembleert ze objecten die, autonoom en in een unieke beeldtaal, een nieuwe realiteit scheppen. Belangrijke inspiratiebronnen zijn de structuren die ze in de natuur en in sociale netwerken ontdekt.

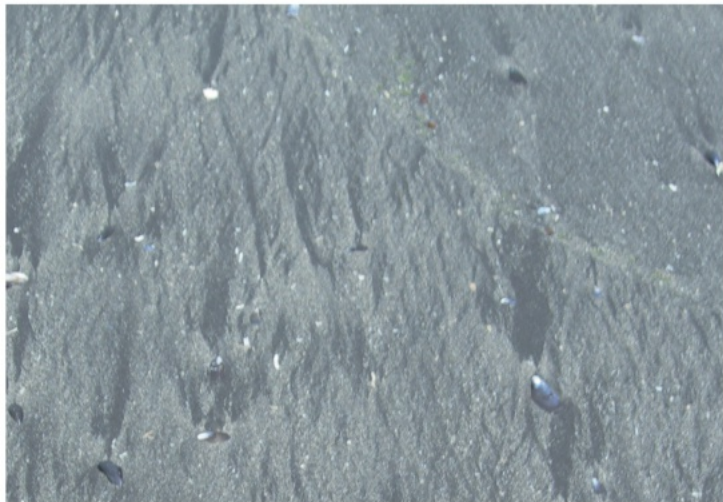
Arja Hoogstad (NL, 1954) studeerde aan de Amsterdamse Academie voor Beeldende Vorming. Ze observeert altijd aandachtig haar omgeving. Overal speurt ze naar patronen en structuren. Die ontdekt ze evengoed in haar moestuin als in de sociale netwerken van de wijk waar ze woont. Soms ontdekt ze op die manier gekke verbindingen waar ze normaal niet op zou zijn gekomen.

Stijlbladen

Arja reist veel en maakt overal foto's. Later groepeerde ze die op basis van kleur en textuur. Zo ontstaan stijlbladen boordevol inspirerende ideeën. Bij gelegenheid verwerkt ze die in haar keramische werkstukken: in de bewerking van de huid, in de samenstelling van assemblages, in een sfeer.

Tenzij anders is aangegeven zijn de werkstukken gemaakt van een combinatie van steengoed- en porseleinklei met kleurpigment. Op de vorige pagina: Zonder titel, 2017, 23 x Ø 30 cm ▼ Zonder titel, 2017, steengoed, ingetekend porselein, 25 x Ø 18 cm. Foto's bij dit artikel: Rick Messemaker. Op de volgende pagina: Voorbeeld van een stijlblad

▲ *Zonder titel*, 2017, 16 x 48 x 16 cm. Op de volgende pagina: *Zonder titel*, 2017, porselein, 20 x 20 x 10 cm

Natuur als inspiratiebron

Arja werkt met porselein- en steengoedklei. Vaak een mengsel. De vorm van het werkstuk bepaalt de verhouding. Pure porseleinklei is soms te beperkend voor de vormen die ze wil maken. De toevoeging van steengoedklei biedt dan uitkomst. Vroeger vormde ze haar werk met de hand. Om tot uitdrukking te brengen dat de natuur voor haar een belangrijke inspiratiebron is, ging ze op zoek naar andere werkwijzen. Tegenwoordig assembleert ze complexe objecten uit grondvormen die ze direct aan de natuur ontleent.

Mallen

Voor de grotere vormen maakt Arja drukmallen. Zo legt ze de contouren vast van fruit en groenten: courgettes, vleestomaten, komkommers, pompoenen, Surinaamse aardappels; het liefst de 'misvormde' die ze vindt in haar moestuin en bij de buitenlandse groenteboer op de markt. Met behulp van deze zelfgemaakte mallen maakt ze de grondvormen voor haar assemblages.

Geprepareerde kleiplaten

Arja's werkstukken vallen op door de fascinerende patronen van hun huid. Het bijzondere is dat ze deze al van tevoren aanbrengt op de kleiplaten die ze in haar mallen drukt. De huidbewerking is een intrinsiek onderdeel van het object: het ontstaan van nieuw werk begint vaak met het maken van nieuwe kleiplaten. Arja laat enkele voorbeelden zien. Eerst een platte plaat blauwe klei waarop ze met witte porseleinklei een patroon van grillige lijntjes heeft getekend. Dan een plaat waarin ze een reliëf heeft gedrukt van op rij gelegde snippers rodekool; de bodem van de uitsparingen is rood, de bovenlaag prachtig paarsblauw. Een rijke decoratie die door de vorm van de assemblage nog aan kracht zal winnen.

Dompelen

Fijnere vormen, zoals takjes en stekels, legt Arja in klei vast door ze verschillende keren in gietporselein te dompelen. Het stoken van deze kwetsbare vormen dient met bijzondere zorg te gebeuren. De houten kern verbrandt bij

ongeveer 400 °C. De centrale steun valt dus weg op een moment dat de klei nog niet sterk genoeg is om zijn eigen gewicht te dragen. Daardoor kunnen de kwetsbare vormpjes in deze fase afbreken of inzakken. Steuntjes moeten dit voorkomen. Het plaatsen daarvan vergt veel ervaring. Arja geniet ervan om op deze technische manier met haar werk bezig te zijn.

Autonome vormen

Uit de gemaakte vormen assembleert Arja nieuwe, autonome objecten. Hierin brengt ze op heel persoonlijke wijze haar indrukken en observaties tot uitdrukking. Ze streeft daarbij naar eigenheid, naar vloeiende vormen die zich loszigen van de organische objecten waaruit ze zijn samengesteld. Het patroon van de huid heeft in dit stadium een belangrijke, sturende rol. Elk werkstuk moet zijn eigen werkelijkheid scheppen en op zichzelf staan. Letterlijk, want Arja geeft ze al lang geen plat standpunt meer: elke vorm bewijst zijn eigenheid door zich zelfstandig boven

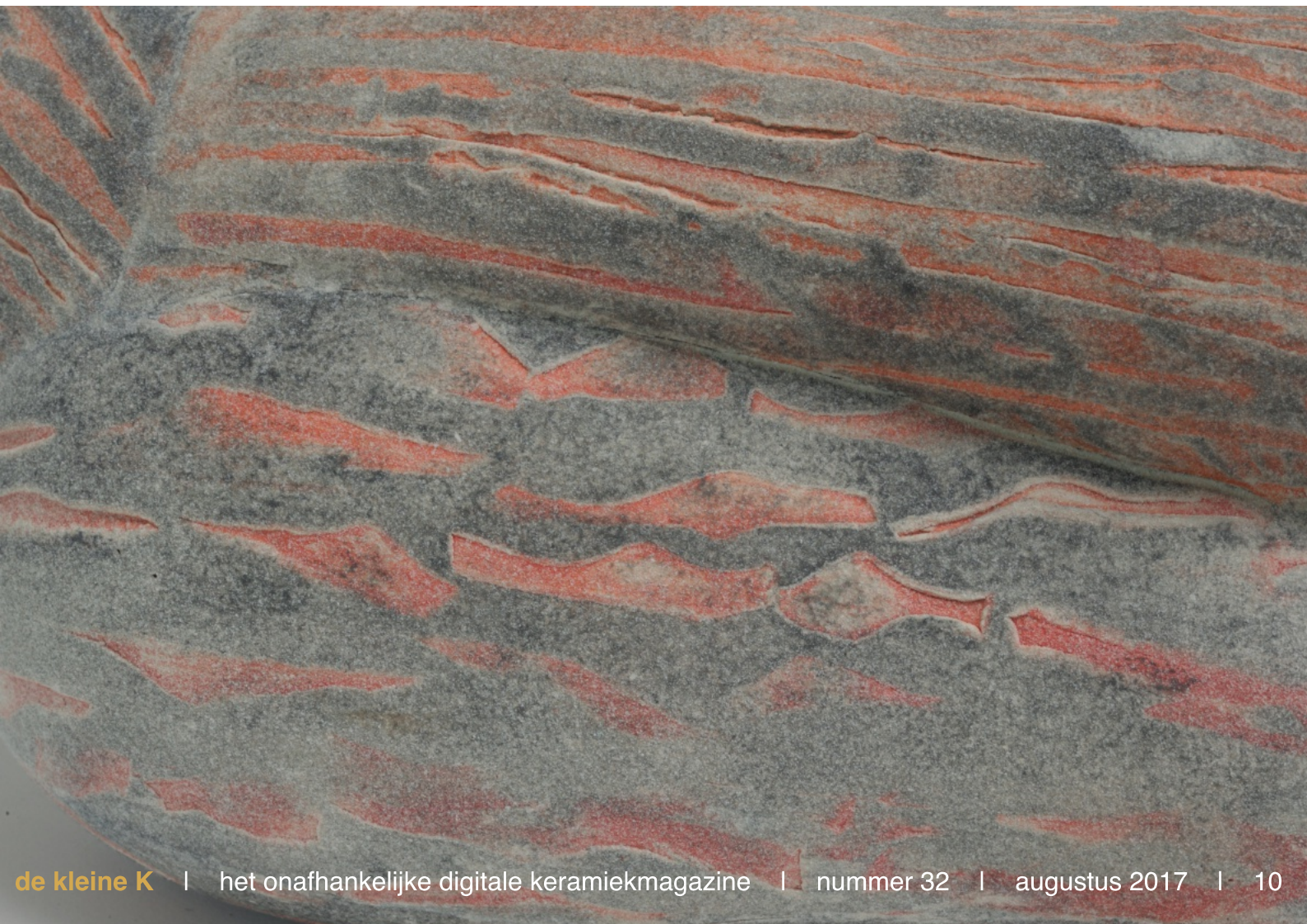
de bodem te verheffen. Het spel tussen binnen- en buitenkant brengt speciale spanningen in het object. Niet zelden herbergt de binnenkant een verborgen extraatje, dat – door zijn eigen kleur en textuur – de toeschouwer verrast en onverwachts een diepere laag in het object onthult.

Namen

Soms ligt aan een werkstuk een specifiek idee ten grondslag. Als voorbeeld laat Arja een werkstuk zien dat klaarstaat in haar oven. De strakke huid van de buitenkant is getekend door een complex lijnenpatroon; in de lichtere binnenkant trekt een eilandje vervaarlijke stekels de aandacht. Het werkstuk, vertelt Arja, stelt een ontloppende denkwolk voor. Op de vraag of ze dit in de titel tot uitdrukking brengt, antwoordt ze ontkennend. 'Het is een lading die ik eraan geef', zegt ze. 'Voor mij is het niet belangrijk dat iemand anders het precies zo ziet. Ik wil dat iedereen er vrij naar kan kijken en alle ruimte bieden voor eigen associaties.'

Sander Hendriks

▼ Detail van werkstuk op pagina 8. Op de volgende pagina:
▲ Zonder titel, 2015, porselein, 12 x 32 x 25 cm ▼ Zonder titel, 2017, 16 x Ø 30 cm

Nummer 32 van de kleine **K!**

Wat begon met een eerste nummer van 11 pagina's is nu uitgegroeid tot een volwassen magazine, met interviews, stap-voor-stap artikelen en films. Met verhalen over en aankondigingen van actuele tentoonstellingen, markten en andere evenementen.

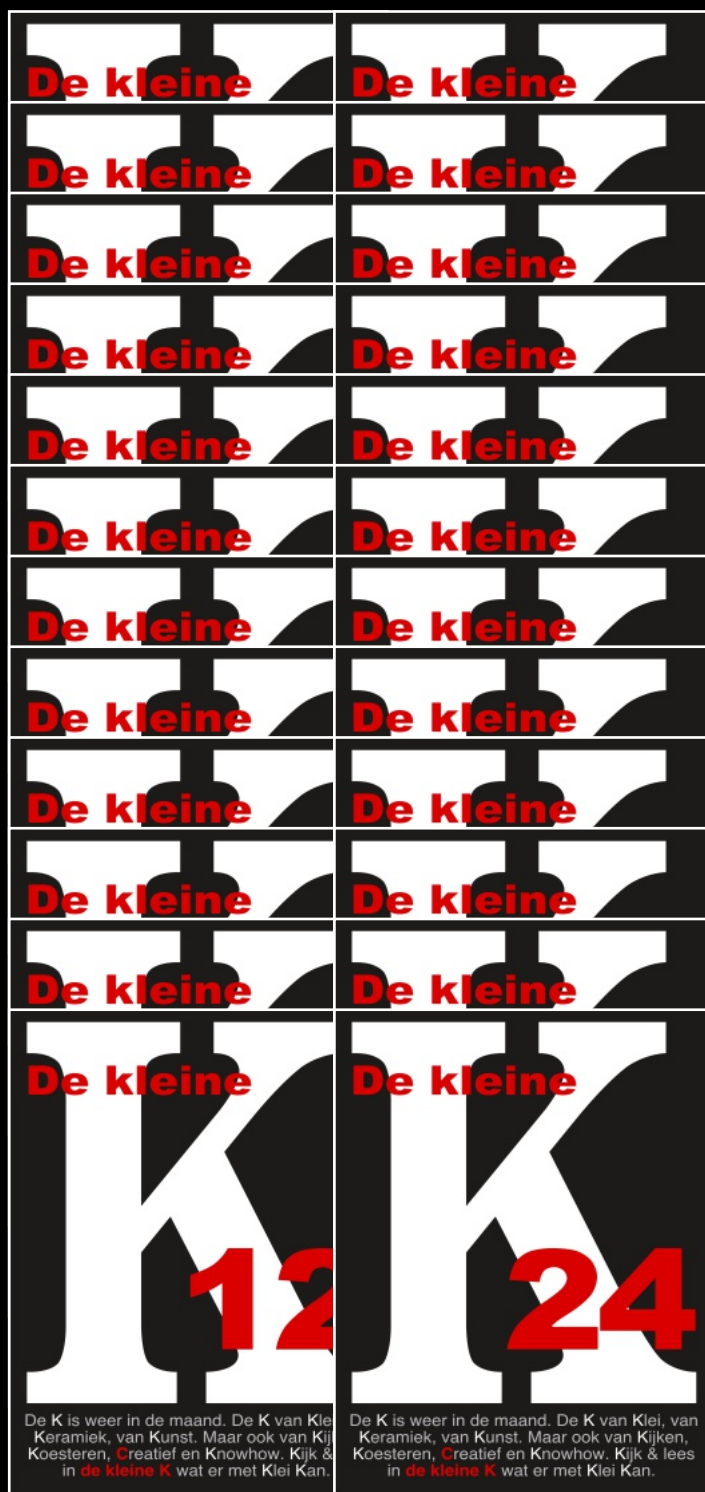
Inmiddels al bijna 5.000 abonnees krijgen het magazine maandelijks in hun mailbox en duizenden anderen downloaden een nummer.

Uit alle hoeken van de keramiekwereld komen lovende kritieken. Over de mooie vormgeving, de saillante teksten, de actuele verhalen en de interessante knowhow.

Naast het digitale magazine is in juli 2016 het eerste boek gepubliceerd. *Het grote **K** boek*. Met inspiratie en knowhow, voor amateurs en professionals. Ook dit boek blijkt aan een behoefte te voldoen en oogst veel waardering.

Al die lof komt niet alleen de uitgever toe, maar ook de schrijvers, die tot juli dit jaar zonder beloning reisden en schreven. Dat hebben we nu veranderd. Daar is geld voor nodig. Bovendien willen we *de grote **K*** elk jaar gaan uitgeven. Tot nu toe is deze investering uit eigen zak betaald, maar dat zal niet jaarlijks gaan lukken. We vragen geen abonnementsgeld om het magazine zo toegankelijk mogelijk te houden. En we vermijden subsidies om onafhankelijk te blijven.

Daarom zoeken we vrienden. Ondersteun deze plannen en word **vriend** van *de kleine **K***. Of **Vriend**. Of misschien wel **VRIEND**. Als u zich aanmeldt, krijgt u jaarlijks een betaalverzoek per mail (geen incasso!) Klik daarvoor op de link op de volgende pagina.

Maak de keramiekwereld
mooier!

Word vriend van de
kleine K

...of Vriend

...of VRIEND

en steun zo *de kleine K*, om elke maand een
mooi magazine te kunnen uitgeven
en elk jaar de papieren versie:
het grote K boek

vrienden doneren € 20 per jaar,
Vrienden € 50 en VRIENDEN € 100

Ja, ik klik hier om mij aan te melden

Natuurlijk kunt u ook gewoon doneren op
IBAN **NL68INGB0007343733** t.n.v. Stichting k+K
Elk ander bedrag is ook van harte welkom

Reinhilde Van Grieken

Kijken voor gevorderden

Verhalen, daar gaat het om. De emoties die ze teweegbrengen: vreugde, mededogen, boosheid, nieuwsgierigheid. Reinhilde Van Grieken vertelt ze graag. Op haar manier: met klei. Soms gedraaid, soms gegoten. Soms allebei. Maar altijd met een grote rijkdom aan details. Zo wordt de kijker uitgedaagd hun betekenis te doorgronden.

Reinhilde Van Grieken (BE, 1958) wil met haar werk een verhaal vertellen. Haar eigen verhaal. Over de dingen die haar beroeren, ook in de zin van beroerd maken. Dan gaat het niet alleen over de grote misstanden in de wereld, maar ook over dingen die ze zelf meemaakte. 'Zo heb ik in 2013 een serie werken gemaakt van gegoten porselein, afgietsels van braadkuikens. Ik noemde ze *Ma Cocotte*, m'n liefje. Want er zat een verhaal achter. Van mijn eigen verdriet als zesjarige over mijn kuikens. Ik mocht geen huisdier, maar kuikens blijven buiten, dus had ik er twee.

Daar ging ik mee wandelen, in de poppenwagen. Op een dag was er kermis en ik nam ze mee om pieren te zoeken. Maar ja, ze ontsnaptten. Mijn ouders boos natuurlijk. En... later werden mijn lievelingen aan tafel geserveerd. Vandaar.'

Onrecht

Ook het verhaal over grote misstanden moet Reinhilde kunnen doen. Dingen waar ze boos over wordt, zoals het kindermisbruik in de kerk. Sinds 2016 heeft ze daar een hele serie werken over gemaakt. Met aansprekende titels, zoals

Op de vorige pagina: *Gegriefd*, 2016, h 58 cm
▼ *Ma Cocotte*, 2013, 24 x 14 cm. Foto's bij dit artikel, tenzij anders vermeld: Dirk Theys

De kerk en al haar vroomheid, 2016, 34 x 16 x 12 cm

Schietgebed, Schrijnend Schrijn, Schijn-Heilig, Geweten. Allemaal stukken die samengesteld zijn uit gedraaide delen met applicaties van afgegoten religieuze voorwerpen. Ze zijn fel gekleurd, van *decals* voorzien en voor een deel met goudluster bedekt. Het lijken onder andere herinneringen aan miskelken, versierd met beeldcommentaar. Zoals een ondersteboven Christusfiguur, die laat zien hoezeer de wereld op zijn kop staat. Er valt veel te zien. Dus: goed kijken aanbevolen. Want die interactie met de toeschouwer is voor Reinilde onmisbaar.

Variatie

Opvallend is de variatie in het werk. Telkens behandelt Reinilde een nieuw onderwerp en gebruikt dat thema een tijd lang voor een serie werken. Daarna komt er iets heel anders aan de orde. 'Ik heb die verandering nodig. Het moet liefst compleet verschillend zijn, ik wil mezelf uitdagen, andere benaderingen proberen. Maar het

Reinhilde over haar recente werk

'Voor velen is geloven in God belangrijk. Ik ben zelf niet echt gelovig, maar ik ben er wel van overtuigd dat een gemeenschap, precies door haar godsdienst, perfect in harmonie kan leven. Een maatschappij kan immers pas vredig samenleven en goed functioneren als er regels zijn. Is dit niet wat elke godsdienst tracht te doen, volgelingen te leren wat goed is en wat kwaad, door het stellen van normen? Diegenen die in een geloofsgemeenschap hoog op de hiërarchische ladder staan, hebben natuurlijk macht, maar vooral ook een voorbeeldfunctie. Daarom is het enorm choquerend als iemand met autoriteit een gruwelijk misdrijf pleegt in zijn gemeenschap en zich verschuilt achter het systeem. Hij misbruikt dan wel degelijk zijn godsdienst. Bovendien brengt hij blaam over zijn geloofsgemeenschap. Vingerwijzend naar zijn naasten, die hij bekijkt als zijn onderdanen, zegt hij wat zij moeten doen en laten, maar hij steekt vals een mes in de rug van zijn eigen God...'

Op de vorige pagina: **Schrijnend Schrijn**, 2016, 40 x 12 cm

▲ **Walking Dinner**, 2010, diverse afmetingen

Op de volgende pagina: ▲ **Wieg**, 2005, 12 x 20 cm

▼ **Geweten**, 2016, 10 x 15 cm

moet wel boeiend blijven, inhoud hebben. Mensen die altijd maar weer hetzelfde soort werk maken, snap ik niet.'

Zo vertaalde ze bijvoorbeeld het onderwerp van misbruik in de kerk ook in een serie messen. ('Maar de aanrander steekt vals een mes in de rug van zijn eigen God...') Ze zijn in een messenblok gezet en de handvatten steken er boven uit. Met de fel gekleurde en rijk gedecoreerde vormen, die Reinhilde gebruikt als commentaar op het thema.

Walking Dinner

Van een heel andere aard is de serie *Walking Dinner*. Deze bestaat uit twee sets kommen. De ene is open en dus gewoon te gebruiken. De andere is aan de bovenkant dichtgemaakt en van een decoratie voorzien. De vis of het gebakken ei liggen er als het ware boven op. Een humoristisch commentaar op de kom als ge-

bruiks- en als kunstvoorwerp. Weer volkomen anders dan het overige werk. Nu gegoten in plaats van gedraaid. Maar wel weer met *decals* verluchtigd. Die humor is ook in andere stukken te vinden, zoals bijvoorbeeld in *Wieg*: 'Vaak liggen stukken op een sokkel niet helemaal vast. Als de vloer dan wat beweegt, schommelt het werk wat mee. Dat heb ik hier benadrukt door de vorm. Het stuk blijft wat bewegen, het maakt de toeschouwer wat onzeker. Dat vind ik grappig.' Het werk gaat een beetje zweven, iets dat ook bij veel andere stukken van Reinhilde voorkomt. Ze komen los van de ondergrond, krijgen daardoor een meer zelfstandig volume. Vaak zijn de onderdelen gedraaid en daarna versneden. Door de luchtige, horizontale plaatsing raken ze hun oorspronkelijke karakter voor een groot deel kwijt. De draaitechniek is niet meer bepalend voor het object. Toch is het draaien belangrijk als basis voor veel werken. De techniek die zo bij

klei past. 'Het is zo'n heerlijk materiaal, je kunt er gewoon alles mee doen. Draaien, gieten, kneden, lossnijden en weer op een andere manier monteren. Noem maar op. Ik voel me helemaal vrij als ik met dit materiaal werk. Toch voel ik me eerder beeldhouwer dan keramist. De keuze voor klei als materiaal heeft alleen te maken met zijn eigenschappen. En natuurlijk met toeval. Klei is gewoon een middel. Om te praten, verhalen te kunnen vertellen. Het had ook best een ander materiaal kunnen zijn.'

Op de vorige pagina: Messenset, 2016, diverse afmetingen. Foto's: Reinhilde Van Grieken

▼ **Schijn-Heilig**, 2016, 21 x 12 x 11 cm

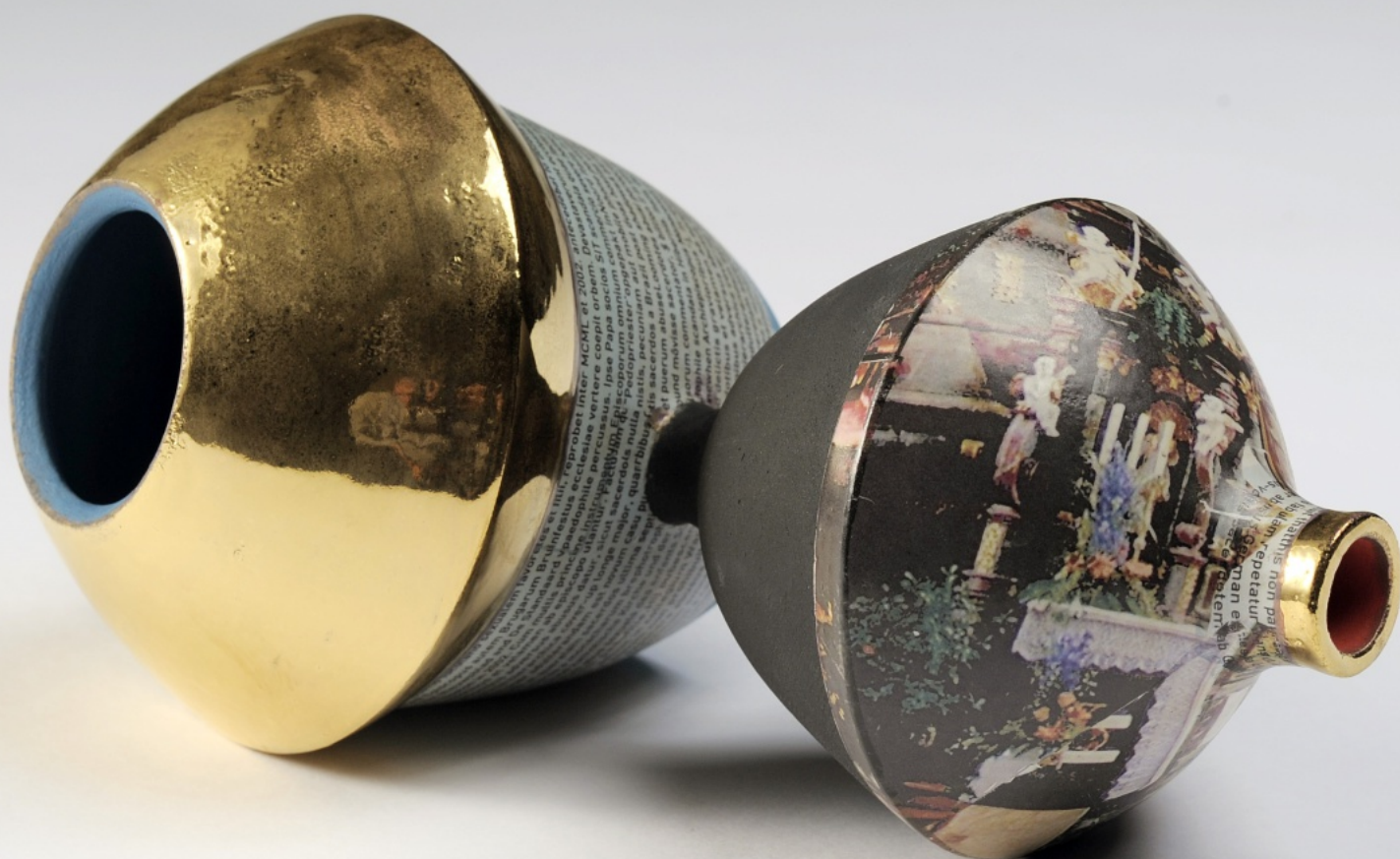
Op de volgende pagina:

Biechtstoel - Wederom verloochend, 2016, h 56 cm

Het werk van Reinhilde Van Grieken is binnenkort te zien tijdens het Kunstenfestival Tarmax, de weekends van 23 - 24 september, 30 september - 1 oktober en 7 - 8 oktober, in het oude rusthuis De Berk, Gasthuisstraat 27, 2450 Meerhout, België.

En tijdens het Ceramic Event, van 23 september tot 1 oktober, Molière 139, 1190 Brussel, België.

Klik hier voor een film over Reinhilde Van Grieken, haar werk en werkproces.

Het werkproces

1. Stukken in steengoed gedraaid en gemonteerd met applicaties van religieuze figuren.
2-3. Biscuitgestookt.

4. Afgeplakt om het glazuur op de exacte plaats te kunnen aanbrengen.

5. Transparant geglaazuurd en gestookt, de gekleurde engobe is ook aangebracht en opnieuw gestookt.

6. Decals opgeplakt en weer gestookt, deze keer op lage temperatuur.

7-10. Het eindresultaat na het aanbrengen van goudluster en nog een keer op lage temperatuur gestookt.

*Foto's op deze pagina:
Reinhilde Van Grieken*

Ingrid Pasmans

Verwondering, troost en herkenning

Verwondering, troost of herkenning. Dat wil Ingrid Pasmans met haar werk bij de toeschouwer teweeg brengen. Het heeft een grafische component die geïnspireerd is door historie, oude gravures en tekeningen van exotische vogels of botanische voorstellingen. In ieder geval genoeg om die gevoelens op te wekken.

De grafische achtergrond van [Ingrid Pasmans](#) (NL, 1964) is goed in haar keramiekwerk te zien. Het zijn vaak illustraties op een vlakke ondergrond. Of uit porselein gesneden silhouetten. Maar ook vellen porselein die tot een boekje gebundeld zijn. Ook weer gedecoreerd, met *decals* op basis van oude gravures of tekeningen van exotische vogels. 'Oude boeken, gravures, landkaarten, een mooie tekst, of bijvoorbeeld een wandschildering in het oude Pompeï fascineren me. Al die geschiedenis! En daarnaast kan een serie waterplanten, elegant gedrapeerd over een

Amerikaans strand, me inspireren. Daar maak ik dan foto's van, om voor mijn werk te gebruiken.' Als museumdocent bij het Rijksmuseum en de Hermitage komt Ingrid natuurlijk vaak haar favoriete inspiratiebronnen tegen. 'Ik kan ontroerd zijn door de schoonheid van een 17e eeuws schilderij, een oud boek of een sieraad uit de oudheid. Maar het hoeft niet per se oud te zijn, ik kijk ook graag naar hedendaagse kunst, zie veel tentoonstellingen en ben fanatiek bezoeker van de biënnale in Venetië.' Een mooi voorbeeld van hetgeen een museum-

Op de vorige pagina: **Zonder titel**, 2009, porselein, gesneden kopie, draad, 15 x 30 cm ▼ **Atkins**, 2015, blauw en wit porselein, houten latten, 8-delig

Op de volgende pagina: **Life Changes**, 2005, porselein en boekbladzijde uit 1904, 15 x 12 cm
Foto's bij dit artikel: Ingrid Pasmans

Life-changes and Breaks

In studying the life-changes exhibited in the rock sequence, it is sometimes found that certain forms persist through considerable thicknesses of strata. It is evident that there had been accumulation of the same fauna, and that the rate of deposition was slow and steady. The organic remains are found in the same strata, and the fauna is the same throughout the entire thickness of the strata.

It is given in the

first thing at the relation of the following deposit, contained

In dividing the reference, a study by the rock succession long-continued geological regular succession and of life-forms, are grouped together in *Stages, Series, and Systems*.

Important *geographical revolutions*, such as the conversion of continental areas into marine areas or *vice versa*, and periods of great earth-

STRATIFICATION

Constructing a geological history. This is done by one or more pieces of evidence: order of deposition, and general character, fossil content.

convenient chapters and epochs for changes in life and geography revealed groups of rocks as yield evidence of stability, slow and steadfast change, of life-forms, are grouped together in

▲ Wandtekening met keramiek, 2015, 2 maal 5 x 2,5 m. Intermaris Purmerend, Cultuurhuis Wherelant en gemeente Purmerend

bezoek kan opleveren vormt de *Atkins*-serie. 'Ik was in een museum in Londen en vond er in de bibliotheek de originele blauwdrukken uit 1840 van [Anna Atkins](#) (1799-1871), een Engelse botanicus en fotograaf, de eerste die ooit een boek met foto's publiceerde. Het was een prachtige inspiratie om een serie blauw-witte porseleinen platen te maken.' Het Rijksmuseum heeft onlangs een prachtig origineel boek met de blauwdrukfoto's uit 1842 van Atkins aangekocht. Door de publiciteit er omheen zijn de blauwdrukken van Atkins ineens een stuk bekender geworden.

Groot werk

Naast het kleinere, vooral grafische werk maakt Ingrid ook opdrachten voor de openbare ruimte. Uiteraard groot werk, soms uit geëmailleerd staal, soms ook uit keramiek. 'Ik noem mezelf nooit keramist, ik ben opgeleid als beeldend

kunstenaar. Ik gebruik veel verschillende materialen, vaak binnen één werk. De masterclasses in keramiek die ik gevolgd heb, en vooral de twee werkperiodes in het EKWG, hebben me zeer geïnspireerd en me een geweldige basis in de keramiek gegeven. Groot werk besteed ik uit. [Struktuur 68](#) is daarvoor mijn favoriete adres. Ze zijn gespecialiseerd in monumentaal werk en absolute meesters op hun terrein.'

Het werk voor de openbare ruimte bereidt Ingrid vaak samen met groepen bewoners voor. 'Zo voelen de mensen zich mede-eigenaar. Want ze hebben samen een stukje ervan gemaakt of ze herkennen de geschiedenis van hun plek erin.'

Illustratrice

Al vroeg had Ingrid een voorliefde voor tekenen. 'Ik herinner me dat ik als zesjarige het woord illustratrice nog helemaal niet kon spellen, maar al wel heel zeker wist dat ik dat wilde worden.'

▲ Twee bladzijden uit **Songbook**, 2012, porselein, keramische zeefdruk, vilt, 12 x 18 cm

Op de volgende pagina:

Into the Woods, 2009, porselein, 7-delig, 40 x 100 cm

Dus tekende ik als jongere model, maar volgde ook cursussen keramiek. Gelukkig was ik vrij om na school mijn eigen pad te kiezen en dus ging ik, nog amper zeventien jaar, naar een kunstopleiding: kunstdocent worden, een beetje zekerheid is nooit weg. Eerst volgde ik de lerarenopleiding tekenen/handvaardigheid in Sittard en later ging ik naar Amsterdam voor de eerste graad tekenen/kunstgeschiedenis. Na een jaar werken in een eigen atelier had ik onder andere een tweejarige werkperiode aan de Jan van Eyck Academie. Daar werkte ik veel met lithografie en zeefdruk en maakte wandgrote werken in behang. Op een zoektocht naar steviger materiaal dan papier kwam ik uit bij tegels van keramiek. Via een masterclass van het Grafisch Atelier in Den Bosch heb ik een tijd op die tegels gewerkt en zelf keramische transfers gedrukt met zeefdruk. Dat is later weer uitgegroeid tot platen uitgesneden porselein die ik combineerde met wandtekeningen of knipwerken.'

Zoeken

Het maken van kunst blijft een zoektocht. Er moet iets anders of nieuws te onderzoeken of te ontdekken zijn. 'Dat kan inhoudelijk zijn, maar ook technisch of beeldend. Net wat ik tegenkomt en wat me aanspreekt. Dan maak ik een plan en ga schilderen, aquarelleren. Of ik maak papieren patronen om platen porselein uit te snijden. Het gestookte resultaat voorzie ik dan van zelf gezeefdruchte *decals*. Dat is heel veel werk, maar daar houd ik van. Zoals het maken van een serie van dertig arbeidsintensieve, blauwe tegels of het naschilderen van een héél boek met botanische foto's, bladzijde voor bladzijde. Al dat werk moet uiteindelijk leiden tot verwondering, troost of herkenning bij de toeschouwer. Als dat lukt, is het werk geslaagd.'

Keith Varney

Kirsten Coelho

Inspiratie Momenten

Tamsin Arrowsmith-Brown

Bronwyn Kemp

Keramiek Triënnale 2018

NVK
NEDERLANDSE
VAKGROEP
KERAMISTEN

De NVK (Nederlandse Vakgroep Keramisten) organiseert in 2018 voor de vierde keer een grote keramiekmanifestatie. Keramisten en kunstenaars uit heel Europa worden uitgenodigd hieraan deel te nemen. Er zijn geen beperking met betrekking tot leeftijd of nationaliteit. Het thema is figuratieve, sculpturale keramiek; werk moet recent zijn (2016, 2017). Naast een tentoonstelling in de periode maart-juni 2018 in CODA Museum Apeldoorn zijn meerdere activiteiten gepland. Er worden drie geldprijzen beschikbaar gesteld.

Deadline voor inschrijving is 30 september 2017.
Inschrijfgeld: € 25,- per deelnemer. De selectie van kunstenaars en werken vindt plaats in oktober 2017 door een onafhankelijke deskundige jury. De jurering gebeurt op basis van anonimiteit. Correspondentie over de selectie is niet mogelijk. Inschrijfgelden worden niet geretourneerd. Kijk voor updates en inschrijvingen op www.nvk-keramiek.nl/triennale

LA CÉRAMIQUE

KERAMIEKCURSUSSEN IN FRANKRIJK

Leren en genieten in Cordes sur Ciel of La Borne
Werken onder leiding van professionele keramisten

In 2017 onder andere:

Monika Debus - Zoutglazuur bij lage temperatuur
Pep Gomez - Decoraties op steengoed
Fernand Everaert - Terra sigillata
Fritz Rossmann - Porselein
Richard Dewar - Zoutglazuur
Charlotte Poulsen - Dierfiguren

Klik *hier*
voor deze en veel meer cursussen
of kijk op www.laceramique.com | +33 (0)563537297

SBB
Gouda Ambachtelijke opleiding
keramische technieken

SBB Gouda is dé
Nederlandse
keramiekopleiding.
Ook voor masterclasses
en korte cursussen.

**U bent van
harte welkom!**

SBB Gouda keramiek opleiding
Winterdijk 4a, Gouda
0182 - 515 274

www.sbbgouda.nl

KERPA: keramische pasta

- gemakkelijk in gebruik
- kleur(pigment) toevoegen en klaar
- oliehoudend en toch wateroplosbaar
- voor stempeldruk, vullen van tekenflesjes, als superhechtend slib, voor tamponeren, voor inwassen enz.
- voor alle soorten en kleuren klei tot 1300°

zeer veelzijdig in gebruik

te koop bij de keramische groothandel
KERPA is een product van

CERAMIC COLOR

Knowhow

De expert: Monika Debus

De laatste jaren maakt Monika Debus werk dat sterk afwijkt van het vroegere. Waar eerst de decoratie haast autonoom was, is ze tegenwoordig volkomen in de vorm geïntegreerd. Samen hebben vorm en decoratie een subtiel evenwicht, waarbij de decoratie als het ware een structuur over het oppervlak van het werk heen legt. De vorm is spontaan, met de hand opgebouwd. De decoratie is met eindeloos geduld streepje voor streepje erop aangebracht.

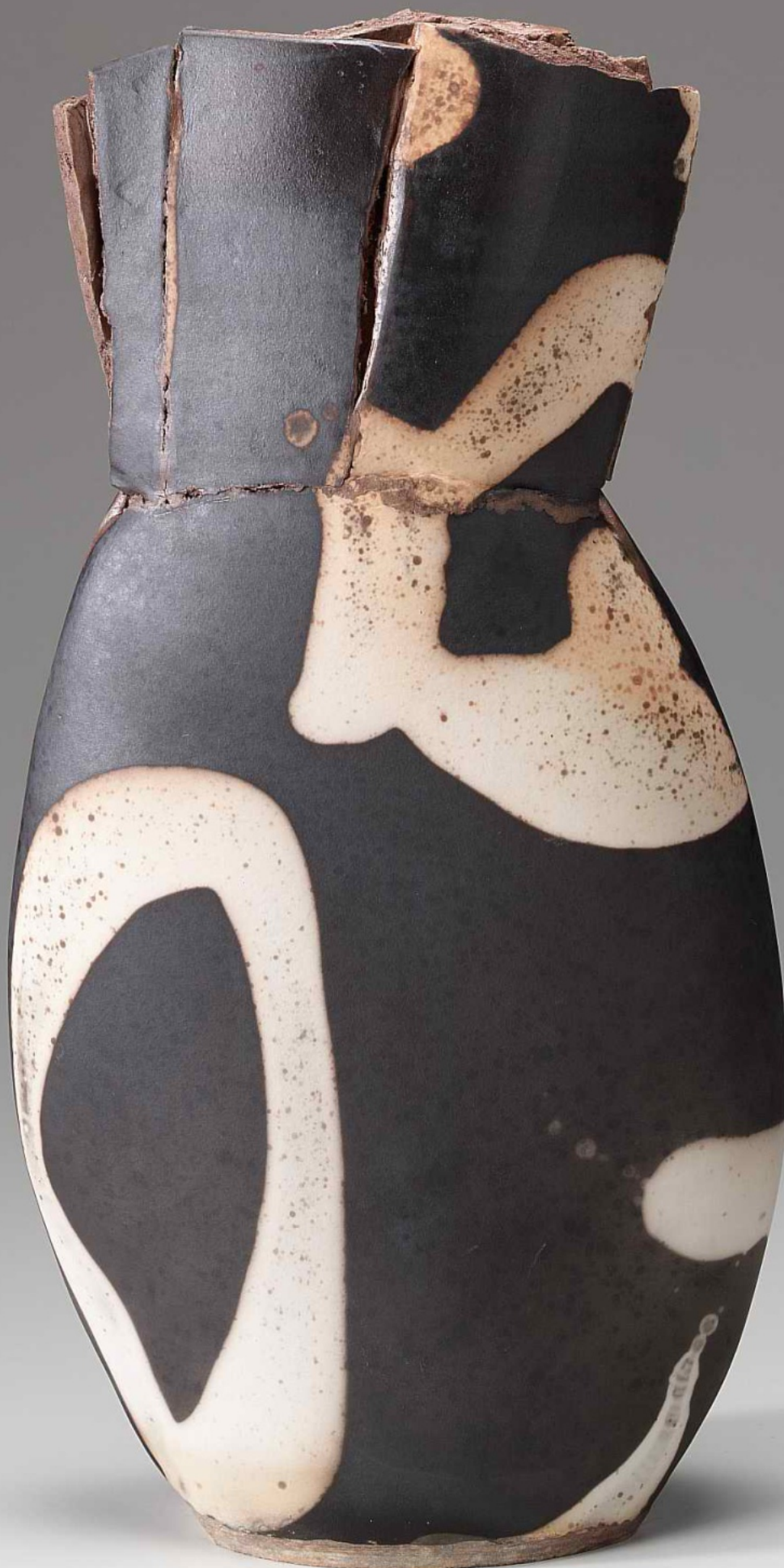
Monika Debus (DE, 1961) is al lange tijd bekend om haar zoutgestookte vazen met een zwarte, zwierige en trefzekere decoratie. Werk met een Japanse eenvoud en uitstraling. 'Maar er komt een moment waarop je het gevoel krijgt dat het tijd is voor verandering. De uitdaging is er niet meer, de intensiteit, de bekoring. Dus ben ik an-

der werk gaan maken. Dat is best lastig. Iedereen is aan het werk gewend, verwacht het en kijkt toch een beetje wantrouwend naar het nieuwe.' En dat is logisch, want het heeft ook met risico te maken: voor de galerie en tot op zekere hoogte ook voor de verzamelaar.

▼ **Form**, 2015, 38 x 38 x 18 cm

Op de volgende pagina vroeger werk: Zonder titel, 2004, h 66 cm

Teken aan de wand

Het is interessant hoe zo'n veranderingsproces verloopt. Niet planmatig in ieder geval. Eerder intuïtief en gebruik makend van toeval. Maar wel met een scherp oog voor het eigene: 'Het moet wel van mij blijven, op de een of andere manier passen bij wie ik ben.' Natuurlijk is het verstandig om niet alle schepen te verbranden en dus ontwikkelde Monika het nieuwe werk parallel aan het normale. Tot een paar jaar geleden de vraag naar het nieuwe groter werd dan naar het oude. 'Dan kiept het als het ware om en toen voelde ik me vrij om me helemaal aan het nieuwe werk te wijden.' In het begin was het haar idee om alles anders te gaan doen. Geen beschilderde platen meer, geen zoutglazuur, helemaal terug naar af. Maar gaandeweg bleek dat geen optie. Vooral het (lage temperatuur) zoutglazuur bleek een onmisbaar ingrediënt. En het bleef plaatwerk, maar nu geplooid over haar 'aardappels', kleine stukken die ze nog van vroeger over had. Het

werden werken voor aan de wand, werk dat haast uit de wand leek te komen. Het oppervlak ging opnieuw een grote rol spelen en er verschenen weer decoraties. Nu geen grote gestes, maar eindeloze hoeveelheden donkere punten, die de welvingen van de vorm volgden en benadrukten. De laatste stap volgde twee jaar geleden, toen Monika uitgenodigd werd om in Engeland tentoon te stellen. 'Ik had natuurlijk werk voor aan de wand bedacht. Maar ik kreeg bericht dat ze een probleem hadden met waterschade of zoiets en of ik maar liever werk kon maken dat gewoon op sokkels neergezet kon worden. Zo gezegd, zo gedaan.' Het bleek een nieuwe stap: vrijstaande stukken, die daardoor een heel eigen presentie kregen. Met heel veel variatie in decoratie: grafisch sterke haarlijntjes, streepjes, stofstructuren. Het laatste jaar voegt Monika extra elementen aan haar stukken toe die nog meer karakter geven.

▼ *Blume, 2016, 33,5 x 35 x 25 cm*

Sterke tekens

Voor Monika was de keramiek een late roeping. Althans, iets later dan bij de meesten, ze was al 26 toen ze bij een pottenbakker in Oldenburg begon. Ze voelde zich bij het materiaal thuis en volgde de opleiding aan de Staatliche Fachschule für Keramikgestaltung in Höhr-Grenzhausen. Na haar studie bleef ze daar wonen en deelt sindsdien met de andere leden van de Keramik-gruppe Höhr-Grenzhausen (momenteel Susanne Altzweig, Martin Goerg en Fritz Rossmann) werkplaats en tentoonstellingsruimte. 'We organiseren samen tentoonstellingen en helpen elkaar wanneer dat nodig is. Het is echt heel prettig om binnen zo'n groep te kunnen werken.' In het begin was het voor Monika vooral gedraaid gebruiksgoed. Daardoor heeft ze affiniteit met de vaasvorm, die later dan ook drager zou worden van haar sterke tekens. 'Ik wilde destijds een nieuwe vormtaal vinden. Daarbij ging ik natuurlijk uit van de vaasvorm, maar ook van de schilderkunst. Ik wilde weg van de bij pottenbakkers zo belangrijke technische kant. Dus was

niet de klei, maar de beschildering voor mij het belangrijkste. Eerst uitgerolde platen beschilderen en daarna kijken welke stukken of delen sterk genoeg waren om mee verder te gaan. Daarvan bouwde ik dan de vaasvorm op. Eigenlijk de omgekeerde weg.'

Handen

De manier waarop Monika haar werk produceert, is typerend. Telkens maakt ze de opmerking dat ze niet van gereedschappen houdt. 'Ik werk met mijn handen. Dat is het beste gereedschap. Meer heb ik eigenlijk niet nodig, behalve misschien een rubber lomer... Met machines kan ik eerlijk gezegd meestal niet al te best uit de voeten.' Misschien is dat wel de reden dat haar werk er zo organisch en natuurlijk uitziet.

Op de volgende pagina's laat Monika zien hoe zij een sculptuur maakt. Het hele proces is ook op [video](#) te zien.

Op de vorige pagina: ▲ **Kleine Form**, 2016, 23,5 x 21 x 21 cm ▼ **Kleine Form**, 2016, 28 x 25,5 x 22,5 cm
▼ **Form**, 2016, 26 x 29 x 40 cm

1. Ik ga eerst een plaat klei klaar-
maken, zo groot als nodig is voor het
werk; ik rol het relatief dun uit.
2. Op de schijf arrangeer ik mijn
zogenaamde aardappels, zo zien mijn
hulpvormen er tenminste uit; daarmee
geef ik de plaat klei zijn vorm. Ik verzin
elke keer opnieuw hoe ik ze neerleg.

3-4. Vervolgens leg ik de plaat klei er
overheen en plooi de klei over de
aardappels.

5-6. Met een lomer strijk ik de klei
helemaal over de aardappels. Als de
klei wat nat gemaakt is, gaat dat beter.
Ik moet ze er als het ware indrukken
om een golvende vorm te laten ont-
staan. Er moeten geen hoeken in
komen, want de vorm moet helemaal
rond worden, mooi zacht en organisch.
Ik laat het altijd een beetje aan het
toeval over hoe de vorm ontstaat.

7. Zodra de klei leerhard is, haal ik de
plaat weg. Hij plakt meestal nog een
beetje en dan moet ik hem heel
voorzichtig loshalen. De klei is stevig
genoeg om in vorm te blijven.
8. Dan ga ik beginnen met rolletjes te
maken om de vorm verder op te bou-
wen.

9. Ik kras de randen een beetje in om
de verbinding stevig te maken. Ik
beslis op gevoel hoe de vorm verder
moet worden. Bij het werk gebruik ik
haast geen gereedschap, vrijwel alleen
mijn handen, want dan voel ik goed
wat ik doe.
10. De vorm bouw ik verder op met
rolletjes.

11. Telkens breng ik een nieuwe rol aan en bouw zo verder. Soms voeg ik wat extra klei toe om de vorm te laten kloppen.

12. Met mijn vingers kan ik de binnenkant mooi gladstrijken.

13. Als ik het wat te dun vind worden, strijk ik er gewoon wat meer klei overheen.

14. Ik blijf in de gaten houden hoe de vorm zich ontwikkelt, maar beslis heel spontaan hoe ik verder ga.

15. Ik kijk nog eens naar dit soort overgangen, zo'n bocht naar binnen die weer de andere kant opgaat.

16. En dan bouw ik verder omhoog.

17-18. Voortdurend werk ik het oppervlak bij. Het wordt zo steeds gladder. Want het gladde oppervlak past bij wat ik later met de engobe ga doen. Ik heb vastgesteld dat helemaal glad toch het beste is.

19-20. Ik maak de vorm helemaal dicht.

21

22

21-22. Aan de bovenkant ga ik er nog een keer overheen als de klei wat droger is, om het hele oppervlak nog wat gladder te maken.

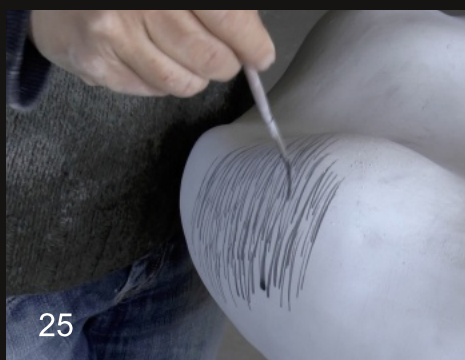

23

24

23-24. Bij een ander stuk laat ik zien hoe ik verder ga. Het principe is hetzelfde. De klei moet droog zijn voor ik de engobe aanbreng. Dit is een grijze porseleingobe, die ik ook op vroeger werk gebruikte. Eerst moet ik goed roeren en dan ga ik met een brede kwast heel gelijkmatig een paar keer over de klei. De engobe mag niet opdrogen, want anders geeft een volgende laag luchtballen.

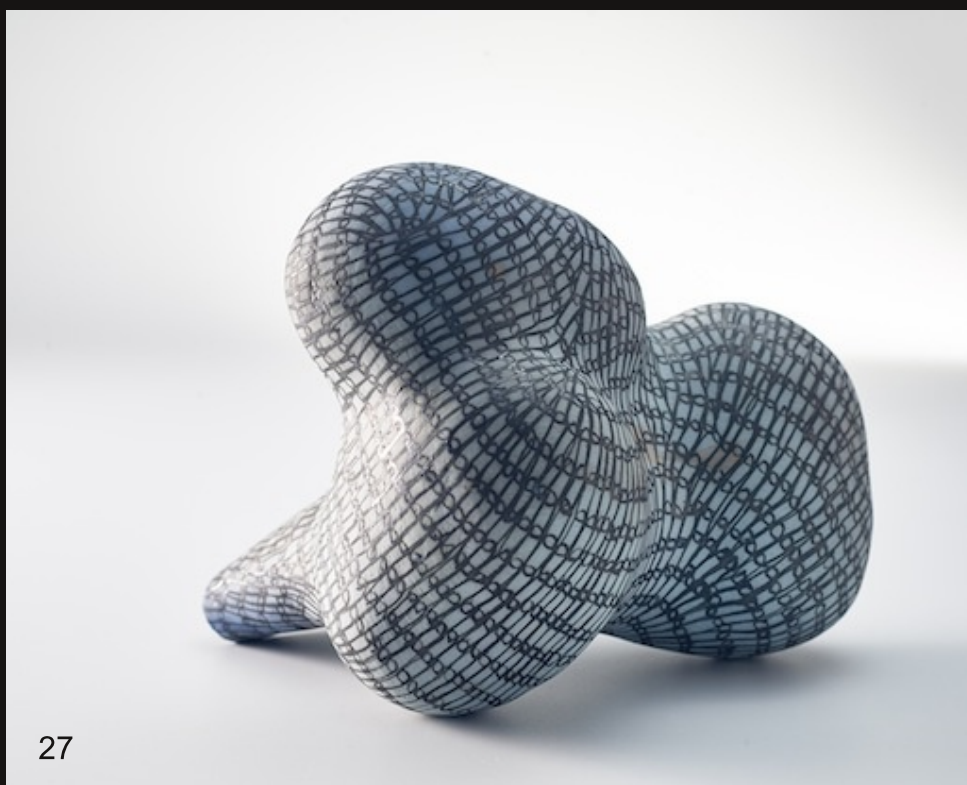

25

26

25-26. Nu kan ik gaan beschilderen met een zwarte engobe. Die meng ik, net als een schilder, op het palet met pigment. Ik begin dan met dit soort streepjes of puntjes. Dat is natuurlijk een Sisyphuswerk. Want het duurt een paar uur om de hele vorm ermee te bedekken.

27

27. En zo ziet het resultaat er ongeveer uit, een keer gestookt in de zoutoven, want er hoeft niet ge-glazuurd te worden.

Foto's proces: Mels Boom

Klik hier voor de speciaal voor de kleine K gemaakte film over het werk van Monika Debus

Kobaltoxide

Kobalt kent meerdere oxides (CoO , Co_2O_3 , Co_3O_4). In de handel worden mengsels verkocht die grotendeels CoO bevatten. Dat is het oxide dat normaal in de keramiek wordt toegepast. Het wordt gevonden in koper- en nikkelertsen. Al in de oudheid werden deze kobalthoudende ertsen gebruikt als blauwe kleurstof. Het wordt tegenwoordig gedolven in Centraal-Afrika, Rusland, Australië, Canada en Marokko. Kobaltoxide wordt in de keramiek ook ingevoerd met kobaltcarbonaat CoCO_3 , kobaltsulfaat CoSO_4 of kobaltchloride CoCl_2 . De laatste twee geven door hun oplosbaarheid in water aparte effecten.

Samenstelling

De formule voor kobaltoxide is CoO . Molecuulmassa 74,9, geen gloeiverlies bij gebruikelijke percentages. Niet oplosbaar. Voor kobaltcarbonaat is de molecuulmassa 118,9. Voor dezelfde kleuring is ongeveer 1,5 keer zoveel carbonaat nodig als oxide. Deze factor is uiteraard afhankelijk van de zuiverheid van de grondstoffen.

Klei

In kleimassa's wordt kobaltoxide gebruikt als kleurpigment of als bestanddeel daarvan. Het geeft, indien zonder toevoegingen gebruikt, een blauwe kleur aan de klei. Het sulfaat kan een mooie gelijkmatige kleur geven.

Glazuur

Kobaltoxide is een kleurend oxide voor glazuren. Het kan veel kleuren opleveren: blauw, grijs, zwart, violet, roze en groen. De blauwe kleur wordt zowel onder oxiderende als reducerende atmosfeer bereikt. Het oxide verlaagt de smelttemperatuur van het glazuur en is stabiel tot 1300 °C. Door die verlaging kan het oxide in sommige glazuren uitlopen. Bij onvoldoende maling kunnen spikkels ontstaan.

Bij toevoeging van al heel weinig kobaltoxide wordt een glazuur blauw. Die kleur kan aangepast worden met zinkoxide of aluminiumoxide tot hemelsblauw. Fosfor- en magnesiumoxide geven violet, lila en roze. Nikkeloxide verschuift de kleur naar grijs, terwijl titaniumoxide en aluminiumoxide groenachtige kleuren kunnen geven. Zwart wordt bereikt door een combinatie met ijzeroxide, eventueel samen met mangaanoxide en koperoxide.

Kleur

Zwart; carbonaat, sulfaat en chloride zijn roze.

Uitzetting

Nauwelijks invloed bij deze percentages.

Smeltpunt

1933 °C.

Veiligheid

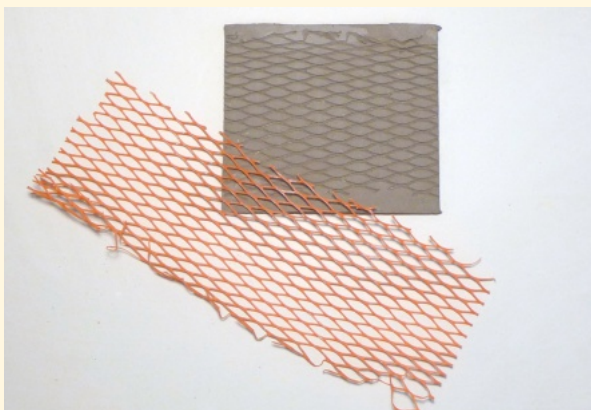
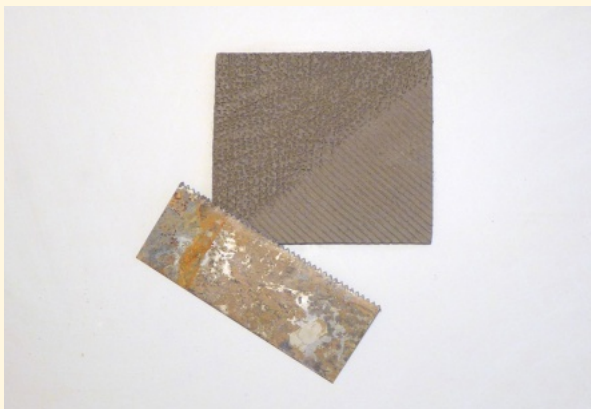
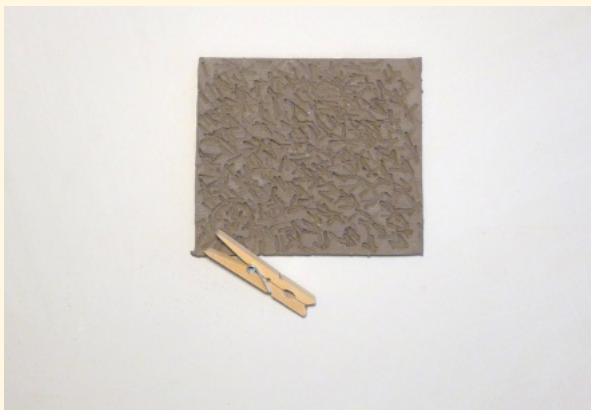
Giftig, zwaar metaal. Kan allerlei ziektes veroorzaken, zoals allergie, hartziekten en astma. Veroorzaakt boven 1200 °C giftige dampen bij de stook, die metaalkoorts kunnen veroorzaken. Liever veilige kleurpigmenten gebruiken. Gebruik handschoenen, goede gezichtsbescherming en stofmasker. Extra voorzorgsmaatregelen nemen bij de oplosbare zouten.

Kosten

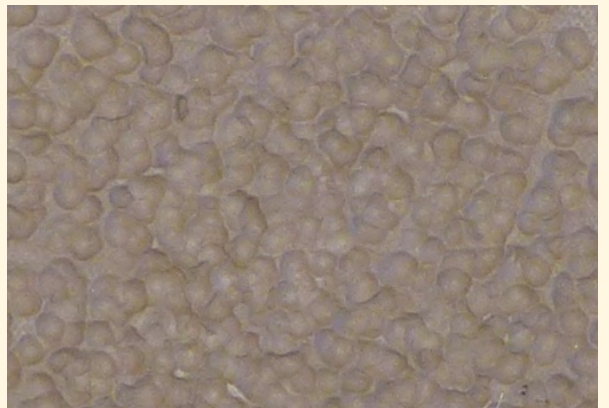
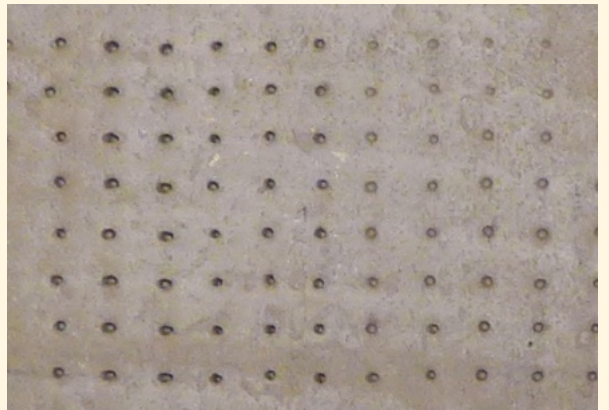
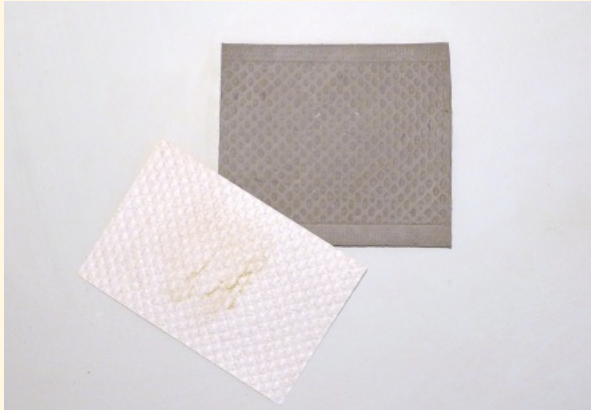
Circa 160 €/kg; carbonaat 90, sulfaat 72, chloride 500 €/kg.

Structuren maken

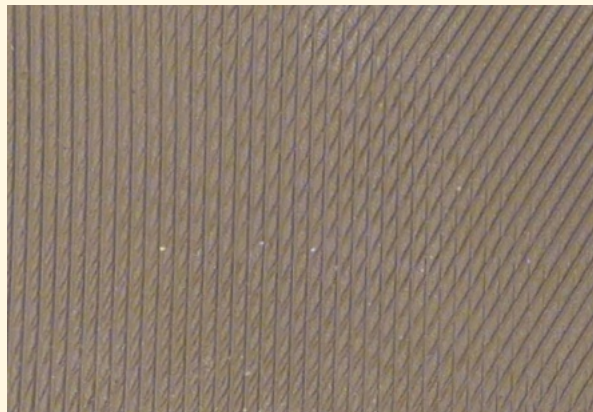
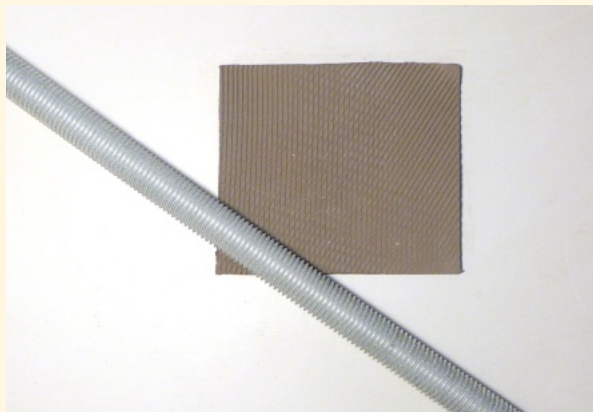
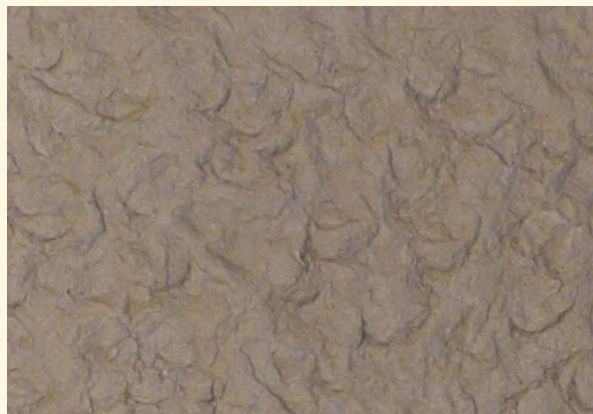
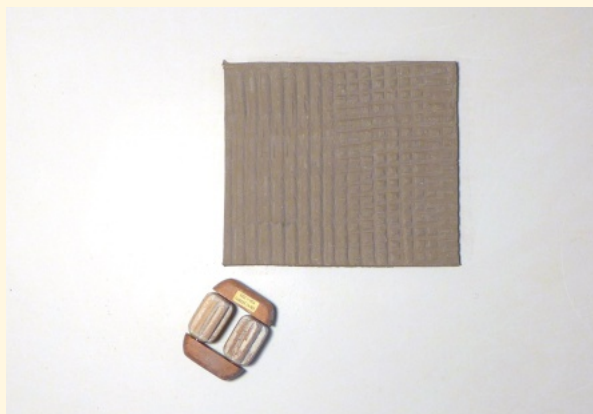
Het aanbrengen van oppervlaktestructuren kan een werkstuk levendiger maken. Het kan de vorm verduidelijken of een eigen karakter geven. En overal zijn gereedschapjes te vinden om structuren te maken. In de keuken of de werkplaats. Op de rommelmarkt of in de bouwmarkt. Gewoon een kwestie van zoeken, opletten en proberen. De kleine **K** geeft wat suggesties. Maar er is natuurlijk nog veel meer.

WAT & HOE

WAT & HOE

De grote K: de kleine K op papier

De grote **K**. Net als de kleine **K** gaat dit boek over keramiek, inspiratie en knowhow.

Hoe vind ik mijn eigen weg, mijn eigen stem, mijn eigen manier om me in klei uit te drukken? En als ik die wel al gevonden heb, hoe realiseer ik dan mijn werk? Met welke materialen, technieken en gereedschappen?

Dit boek gaat over inspiratie en knowhow. Het laat zien hoe bekende en beroemde kunstenaars hun inspiratie vinden en gebruiken om heel persoonlijk en karakteristiek werk te maken. En zij laten bovendien stap voor stap technieken zien waarmee dat werk gerealiseerd kan worden.

Vind nieuwe inspiratie, probeer nieuwe technieken uit. Combineer ze met wat u al doet. Lees over 45 interessante kunstenaars en ontdek hoe zij hun eigen weg gevonden hebben. Kijk in hun technische keukens.

Bent u amateur of professional, galeriehouder of verzamelaar, dit boek zal een bron van inspiratie zijn.

*Het grote **K** boek, HET grote KERAMIEK inspiratie en knowhow BOEK*, Mels Boom, 2016, Stichting k+K, 256 pagina's, A4 (210 x 297 mm), paperback, genaaid, gedrukt op papier met FSC-merk, kleur, Nederlandstalig, ISBN 978-90-825430-0-1, € 29,95. Te koop via de [webshop van de kleine K](#), winkels voor keramische materialen en op markten waar de kleine **K** aanwezig is.

Reacties op het boek:

‘Een uitzonderlijk kwalitatief boek dat de keramiek behandelt met eerbied en diversiteit.’

‘Verrassend, interessant, fraai vormgegeven boek. Ben er blij mee!’

‘Ook in dit boek fantastische foto's en achtergrondinformatie. Top!’

‘Een musthave!!! Ik ben er heel blij mee!’

‘Ik vind het ook een prachtig en inspirerend boek. Bedankt eveneens voor de correcte levering.’

‘Mooi boek: ik heb er net heerlijk in zitten lezen.’

‘Dankjewel voor zoveel pracht en weelde.’

‘Fantastisch boek! Kan ik iedereen aanbevelen!’

‘WOW!! The book came in the mail. It is GLORIOUS!’

‘Het ziet er weer voortreffelijk uit.’

‘Kan ik iedereen aanbevelen!’

Keramikos Art Supplies

Nieuwe workshops en exposities

Tentoonstelling cursisten Keramikos

Tentoonstelling van Keramikos-cursisten 2016-2017 van de docenten Judith de Vries, Daniel Levi en Angelique Homberg. Een kleurrijke en 'veelvormige' expositie. Voor bezoekers tevens een bron van inspiratie om meer te doen op keramisch gebied.

Het werk van de cursisten is bij Keramikos te bewonderen tot 26 augustus 2017.

Delfts Blauw schilderen

Paul Bartels

Paul Bartels is 48 jaar geleden begonnen als plateelschilder. Na een jarenlange opleiding intern bij de Koninklijke Porcelijne Fles te Delft, tegenwoordig bekend onder de naam Royal Delft, heeft hij de kans gekregen om zich het vak van ontwerper eigen te maken.

Tijdens deze workshop maakt u kennis met de wijze, waarop een schildering wordt opgebracht. Wij gaan met onze eigen pigmenten op een biscuitgebakken tegel, bordje of vaasje op dezelfde wijze een decor overbrengen. Aan het eind van de les heeft u een delfts blauw ontwerp gemaakt dat u eventueel bij Keramikos kunt laten bakken.

Zaterdag 26 augustus 2017 van 10.00 - 16.00 uur

Ruimtelijk bouwen met strengen klei

Bibi Kriek

In deze workshop bouwt u een vorm op d.m.v. rolletjes klei. Een wand hoeft niet 'dicht' te zijn. Door de tussenliggende ruimte ook op te vullen met strengen klei ontstaan spannende ruimtelijke constructies.

Binnen dit gegeven kun je eindeloos variëren door geometrisch strak te werken of organische vormen op te bouwen, vrij in de ruimte of met behulp van een mal. Het accent in deze workshop ligt bij het opbouwen vanuit het platte vlak. We beginnen met een getekende grondvorm op papier. De kleistrengen worden geperst met een wandstrengenpers en mogen voor deze werkwijze al tamelijk droog zijn. Het werk wordt laag voor laag opgebouwd en moet er strak uitzien.

Vrijdag 20 en zaterdag 21 oktober 2017 van 10.00 - 16.00 uur

De **website**
van
de kleine **K**
is vernieuwd!

Bijna 5000
abonnees
bereiken?

adverteer in de
kleine **K**

Keramiek-cursussen in Zuid-Limburg

Vakantie-workshops - in een prachtige natuur
Tussen Aken (25 km) en Maastricht (9 km)
o.a. draaien voor beginners en gevorderden
handvormen, alternatief stoken o.a. raku,
zaagselstook, pitfire, kapselbrand,
[Download](#) de folder, prijzen, data en andere
cursussen

info@keramiek-grootwelsden.nl
Groot Welsden 48, 6269 EV Margraten
043-4582751

DIT IS EEN REGELADVERTENTIE. Dus zonder
plaatjes. En dus goedkoper: maar € 1,50 / regel.
Naar wens uitgevoerd: met **kleur**, **cursief** of **vet**.
EEN GROTE KOP KOST NIETS EXTRA! Er gaan
dan wel minder tekens op een regel... Dit jaar de
eerste plaatsing gratis! Deze advertentie kost
€ 10,50. [Klik](#) om contact op te nemen.

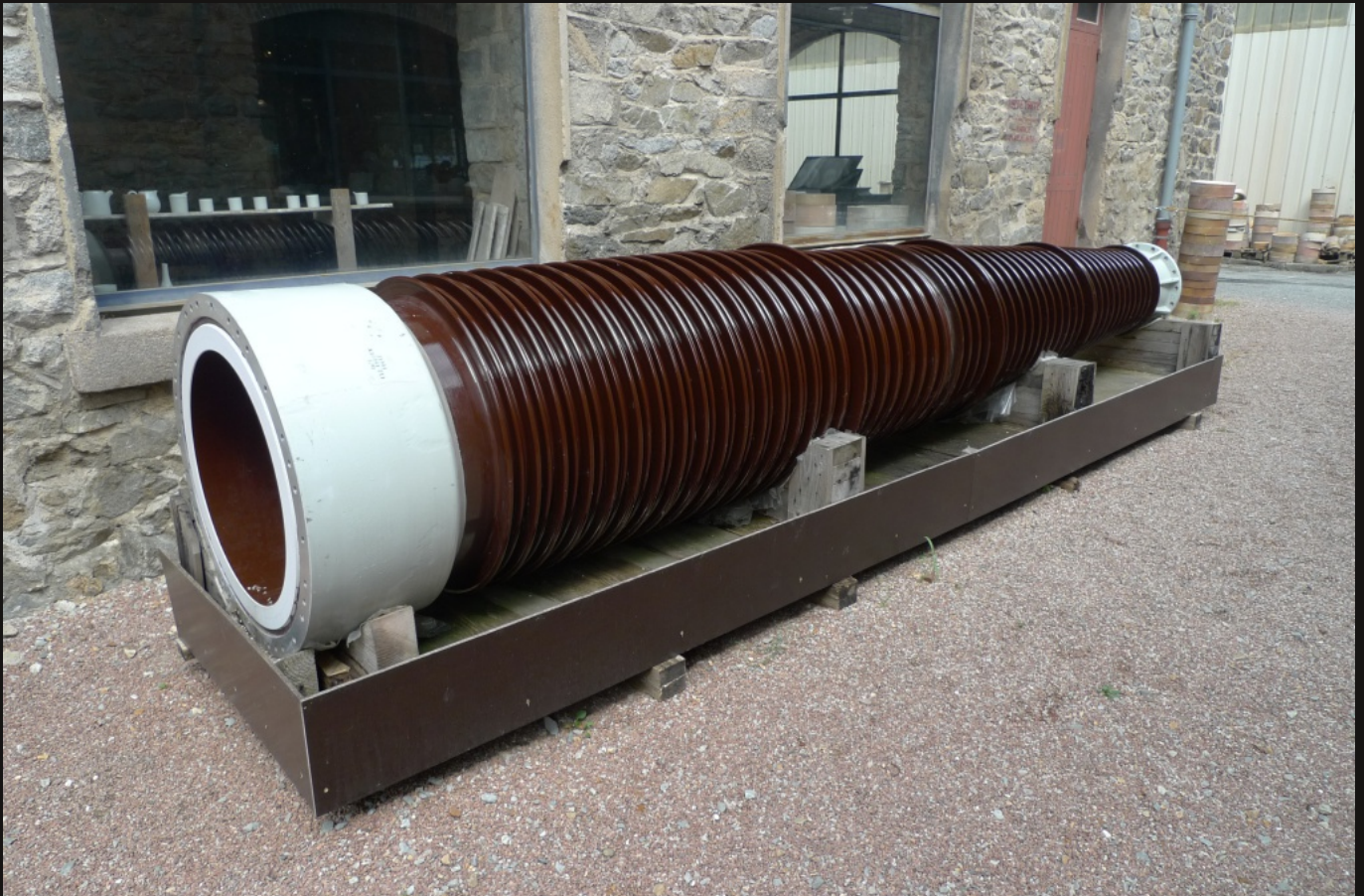
**Advertentiemateriaal voor het volgende
nummer graag aanleveren
voor 15 augustus**

Kleispul

klei, gereedschappen,
grondstoffen, glazuren
Musselweg 119, Mussel
www.kleispul.nl

Schrijven voor de kleine K?
Ook een passie voor keramiek én voor schrijven?
Meld je aan!
Word deel van het succes!

Foto van de maand

Grootkeramiek: isolator uit porselein, Limoges (FR). Foto: Mels Boom

Ook een leuke of mooie of interessante of gekke foto? Stuur hem op om hier te publiceren!

De kleine

Samen weten we méér

De F is weer in de maand. De F van Fe_2O_3 ,
van Functioneel, van Figuratief. Maar ook van
Fouten, Formules, **V**ragen en Fritten.
Formuleer je vraag op het **kleine K** Forum.

Special Keramieksteden: Limoges

Limoges, de stad van de vuurkunst

Delft, Limoges, Höhr-Grenzhausen, Selb, Stoke-on-Trent, Faenza... Het zijn niet alleen magische namen uit een voorbije tijd. Hun rijke keramiektradities leven tot op vandaag voort. Elke keramiekstad en -regio met haar eigen basismateriaal en stijl. De kleine **K** neemt u mee op reis, de hele wereld over. In deze aflevering staat Limoges centraal.

Het witte goud

De geschiedenis van het porselein in Limoges begint in 1768 als de legerarts Jean-Baptiste Darnet, die zich na zijn pensionering heeft gevestigd in Saint-Yrieix-la-Perche, in de omgeving van Limoges, het lokaal gewonnen witte wonderpoeder eens nader bekijkt dat zijn vrouw gebruikt voor het bleken van de was. Darnet gaat ermee naar zijn vriend, de apotheker Villaris. Het blijkt kaolien te zijn, een zeer zuivere, extreem witte – en ook zeldzame – kleisoort die

wordt gebruikt voor de productie van porselein. Althans, zo wil het verhaal...

Sinds rond 1708 in het Duitse Meissen het raadsel van het Chinese porselein was ontrafeld, had de productie van porselein zich over heel Europa verspreid. De adel maakte er goede sier mee, niet alleen door bij hun gasten te pronken

*Vorige pagina: Oude kleipers
▼ Manufacture Bernardaud, Limoges
Foto's bij dit artikel, tenzij anders vermeld:
Yna van der Meulen*

Email

Limoges wordt ook wel de *Stad van de vuurkunst* genoemd. Niet alleen vanwege het Limoges porselein, de stad is ook beroemd vanwege haar email op koper. Email en keramiek lijken niets met elkaar te maken te hebben, maar het tegendeel is waar: Email (vroeger: emaille) is een laag van gesmolten glas op voorwerpen van metaal of aardewerk en is aangebracht om deze te beschermen, te isoleren of te versieren. Email op aardewerk wordt meestal glazuur genoemd, maar in het Frans heet glazuur nog steeds *émail*. Het woord *emaille* is via het Oudfranse *esmailler* afgeleid van het Germaanse woord *smeltan*, dat vervloeien of smelten betekent. Email werd al in het Oude Egypte toegepast en ook door de Kelten. Limoges was in de middeleeuwen een van de belangrijkste emailcentra in Europa, mede dankzij de aanwezigheid van loodsilicaat en metaaloxiden in de bodem.

met prachtige tafelserviezen, ook het bezit van een porseleinfabriek gaf hoog aanzien. Sèvres had de Europese markt voor luxueus porselein overgenomen, nadat de productie in Meissen in verval was geraakt na de Zevenjarige Oorlog (1756-63). In Sèvres werd echter gewerkt met *soft paste* porselein, dat wordt gestookt op 1200 °C, maar met de kaolien die nu bij Limoges was gevonden, kon *hard paste* porselein worden geproduceerd, dat kan worden gestookt op 1400 °C en veel doorschijnender is. Aanvankelijk werd de kostbare grondstof op last van de Franse koning Louis XV naar Parijs getransporteerd, maar uiteindelijk wist Limoges het alleenrecht te doorbreken dat Sèvres min of meer had op de productie van porselein. Behalve de rijkdom aan kaolien in de bodem, waren ook andere voorwaarden aanwezig: granietmineralen die – na vermalen – aan de porseleinmassa worden toegevoegd, hout voor het stoken van de ovens, arbeiders voor het werk, en een rivier voor het transport. Al na drie jaar werd – nog voor het overlijden van de koning in 1774 – in een oude aardewerkfabriek de eerste porseleinfabriek op-

Een van de oude porseleinovens in Limoges – Four à Porcelaine des Casseaux – is voor publiek toegankelijk

Oude mallen voor het vervaardigen van porseleinen poppenonderdelen

gericht. Vele zouden volgen. En wanneer de familie Haviland de export naar de Verenigde Staten opzet, wordt Limoges porselein wereldbekaamd.

Nog steeds wordt er porselein geproduceerd in Limoges. Onder meer door bekende namen als Bernardaud, Royal Limoges, Raynaud en Médard de Noblat. Wie denkt dat Limoges alleen staat voor traditioneel, luxueus serviesgoed, heeft het mis, de stad staat middenin de moderne tijd. Niet alleen werken de porseleinfabrieken al jaren samen met hedendaagse kunstenaars, er vinden internationaal befaamde tentoonstellingen en evenementen op het gebied van moderne keramiek plaats. In 1993 werd CRAFT, Centre de recherche sur les arts du feu et de la terre, opgericht, een keramische werkplaats waar ontwerpers, kunstenaars en architecten worden uitgenodigd om artistieke projecten te ontwikkelen. Er wordt nauw samengewerkt met de industrie. De stad Limoges organiseert bovendien sinds 2009 het tweejaarlijkse Concours international

de création en porcelaine, waaraan kunstenaars en ontwerpers uit de hele wereld mee kunnen doen. Tegenwoordig heeft porselein ook een wetenschappelijke betekenis en daarin speelt Limoges eveneens een belangrijke rol. Keramiek wordt gebruikt op vele terreinen, zoals gezondheid, energie, communicatie, in het huishouden

Via Ceram

Delft, Limoges, Höhr-Grenzhausen, Selb, Stoke-on-Trent en Faenza hebben enkele jaren geleden een samenwerkingsverband opgezet onder de naam Via Ceram. Doel is niet alleen de rijke keramiektradities te promoten, ook wil men op deze manier het voor bezoekers aantrekkelijker en makkelijker maken om te plannen. Deze Europese keramiekroute is zowel fysiek als virtueel te bereizen en is onderdeel van een wereldomvattende keramiekroute. Meer informatie: www.viaceram.eu.

en in de ruimtevaart. Eveneens in 1993 werd ESTER Technopole geopend, een technologisch onderzoekscentrum met keramiek als een van de vier onderzoeksgebieden. En sinds 2010 is er een Europees onderzoekscentrum op het gebied van keramiek gevestigd: le Centre Européen de la Céramique (CEC). Naast een kunstacademie – l'École Nationale Supérieure d'Art, uiteraard met een afdeling keramiek – bezit Limoges ook een technische opleiding waar industriële keramiek gestudeerd kan worden: de ENSIL-ENSCI. Beide zijn onderdeel van de universiteit van Limoges.

Een stad...

Limoges, in de Limousin-streek in het midden van Frankrijk, heeft tegenwoordig zo'n 140.000 inwoners. De stad kent een lange historie: Rond 10 v.Chr. stichtte keizer Augustus hier de stad Augustoritum, op een belangrijk kruispunt van wegen. Later werd de stad hernoemd naar de lokale bewoners, de Lemovices of Lemovici (= winnaars met olmen). Na drie eeuwen raakte Limoges in verval. Invallen van Germaanse

stammen dwongen de bevolking zich terug te trekken in makkelijker te versterken nederzettingen. Er ontstonden meerdere stedelijke concentraties die pas in 1792 zouden worden samengevoegd tot één stad. Vanaf de elfde eeuw kreeg de stad bekendheid als kunstzinnig centrum, mede dankzij de aanwezigheid van de Saint Martial abdij, waar niet alleen een grote bibliotheek gevestigd was, maar ook een belangrijk centrum voor middeleeuwse muziekcompositie. Ook werd Limoges een van de twee belangrijkste Europese centra voor emailleerkunst. De stad werd echter regelmatig geplaagd door branden, plagen en hongersnoden en pas met de opkomst van de porseleinindustrie eind achttiende eeuw werd zij opnieuw welvarend.

...die draait om porselein

Tegenwoordig is Limoges een op het eerste gezicht wat saai ogende industriestad, waar evengoed veel is te beleven, en zeker op keramiekgebied. Het kleine oude centrum omvat een oude slagersstraat vol vakwerkhuisen, de hallen, veel cafés en restaurants, winkeltjes en gale-

Musée national Adrien Dubouché in Limoges bezit de grootste collectie Limoges porselein ter wereld

rieën. Overal is porselein verwerkt: in façades, 'gevelstenen' en paaltjes. Hier en daar zijn in de bestrating *gazettes* te vinden: oude ovenstenen die, eenmaal afgedankt, op hun kant in mooie patronen werden gelegd als plaveisel. Vlakbij het prachtige Hôtel de Ville met zijn porseleinen fontein, bevindt zich Boulevard Louis Blanc, de befaamde *Boulevard de la Porcelaine*, met talloze winkeltjes en galerieën. Iets verderop is er het tweede oude centrum van de stad, de middeleeuwse wijk rond de Saint Étienne kathedraal. Aan de voet van de kathedraal spreiden zich de terrastuinen van de bisschop uit tot ver boven de rivier de Vienne. Er is niet alleen een botanische tuin te vinden, ook vormt de Jardin de l'Évêché het decor voor de beeldtentoonstellingen van het aan de tuin grenzende, in het vroegere bisschoppelijk paleis zetelende Musée des Beaux-Arts; in het museum zelf zijn emailleerkunst en impressionistische kunstwerken te vinden, evenals een overzicht van de geschiedenis van de stad, weergegeven in talloze fraaie maquettes.

Voor de keramiekliefhebber een must is het nationaal porseleinemuseum Adrien Dubouché, dat in het bezit is van de grootste collectie Limoges

porselein ter wereld, maar liefst 15.000 stukken! In het museum is de volledige geschiedenis van het Limoges porselein te vinden, vanaf het begin in 1771. Met zeldzame serviezen en sierobjecten uit de beginperiode tot topstukken uit de huidige productie. Een enorm gebouw vol Limoges porselein, inclusief uitleg over de werkmethoden. En er zijn interessante wisseltentoonstellingen. Zeer de moeite waard!

De meeste porseleinfabrieken kunnen niet worden bezocht, maar hebben een winkel waar tafelservies, sieraden en kunstobjecten kunnen worden aangeschaft. Zoals Royal Limoges; naast het grote fabriekscomplex bevindt zich bovendien de oude porseleinooven van Casseaux, een van de weinige porseleinovens die in Limoges aan de slopershamer zijn ontsnapt – ooit waren er 135. In 1884 gebouwd van bakstenen, 20 meter hoog en met een (interne) doorsnede van 5,5 meter. Er konden 10.000 tot 15.000 stukken per stook in, elk stuk beschermd door een kapsel. De oven werd gestookt met hout en houtskool en raakte in onbruik in 1959,

Royal Limoges, Limoges

▲ Eetservies **Siècle**, Manufacture Bernardaud, Limoges, foto: Lily Rose ▼ Jeff Koons, **Balloon Swan (Yellow)**, in samenwerking met Manufacture Bernardaud, Limoges, foto: Jeff Koons

toen werd overgegaan op tunnelovens op gas. Hij is tot monument verklaard en te bezichtigen. Er worden museumcollecties in getoond.

Ook een must is de Manufacture Bernardaud. Deze in 1863 opgerichte porseleinfabriek wordt inmiddels geleid door de vijfde generatie Bernardaud. Sinds 1967 werkt de fabriek samen met kunstenaars; een ervan is de bekende Amerikaanse kunstenaar Jeff Koons. De oude fabrieksgebouwen kunnen worden bezocht onder leiding van een ervaren gids, waarbij tot in detail het productieproces wordt uitgelegd, inclusief kleine demonstraties. De Fondation Bernardaud organiseert bovendien elk jaar een grote thematentoonstelling met internationaal bekende kunstenaars van over de hele wereld. Deze in 2003 opgerichte stichting beoogt de grote variatie en rijkdom te tonen die er tegenwoordig bestaat op het gebied van keramiek. Gestreefd wordt telkens werk te presenteren dat nog niet eerder in Frankrijk is tentoongesteld.

Cimetière de Louyat (gemeentelijke begraafplaats)

Even ten noorden van Limoges strekt zich over de heuvels van Louyat een van de grootste begraafplaatsen van Frankrijk uit. De cimetière de Louyat werd in 1806 geopend. Naast de in die tijd gebruikelijke houten kruisen en grafstenen, verschenen er na 1820 ook steeds meer porseleinen plaquettes op de graven. Vooral in de begintijd kenden deze plaquettes een grote individuele verscheidenheid; pas tientallen jaren later gingen de ateliers zich meer specialiseren en werden de thema's en stijlen meer stereotypisch, tot de realisatie ervan ten tijde van de Eerste Wereldoorlog helemaal werd overgenomen door fabrieksmatige productie. Hier is volkskunst te vinden die uniek is en een wezenlijk onderdeel vormt van de geschiedenis van het Limoges porselein. Een bezoek waard!

Saint-Yrieix-la-Perche, waar het allemaal begon, is een klein plaatsje 40 kilometer ten zuiden van Limoges. Na de eerste ontdekking ontstonden overal kaolienmijnen in de omgeving: een echte witte goudkoorts. De Marcognac mijn was een

▲ Oude ansichtkaart met een foto van de Marcognac kaolienmijn in Saint-Yrieix-la-Perche, ten zuiden van Limoges ▼ In de verlaten Marcognac mijn werden nog oude explosieven gevonden

van de grootste kaolienmijnen en omvatte drie groeves, twee met kaolien, de derde met pegmatiet, een grondstof die gebruikt wordt voor het maken van glazuur. De mijn was vanaf 1786 twee eeuwen lang in gebruik, na 1930 alleen nog voor de winning van pegmatiet. De mannen groeven, de vrouwen en kinderen sjouwden en wasten de klei. Het was een kleine gemeenschap, compleet met stallen voor de trekossen, een waterput, een bakkerij om de arbeiders van brood te voorzien, de werkplaatsen van de timmerman en de smid – de belangrijkste beroepen op de site, om alles draaiende te houden – en een naaiatelier. Nadat het complex meer dan tien jaar was verlaten, is de site in de negentiger jaren voor publiek toegankelijk gemaakt. Veel gebouwen zijn gerestaureerd en ook de oude rails waarover de kiepkarretjes werden geleid vanuit de 30-40 meter diepe mijnen (dagbouw), zijn nog zichtbaar.

Yna van der Meulen

Handige adressen

Four à Porcelaine des Casseaux

Ingang via Rue Victor Duruy, parkeerplaats

Royal Limoges, 87000 Limoges

+33 555 332 874, museedescasseaux.com

Open: maandag t/m zaterdag 10-17.30

Musée des Beaux-Arts – Palais de l'Evêché

Place de l'Evêché 1, 87000 Limoges

+33 555 459 810, www.museebal.fr

Open: van 1 april t/m 30 september woensdag t/m maandag 9.30-12 en 14-18, van 1 oktober t/m 31 maart woensdag t/m zaterdag, maandag 9.30-12 en 14-17, zondag 14-17

Manufacture Bernardaud

Avenue Albert Thomas 27, 87000 Limoges

+33 555 105 591, www.bernardaud.fr

Open: van 23 juni t/m 30 september zijn er zowel door de fabriek als door de tentoonstelling rondleidingen (incl. demonstraties): maandag t/m zaterdag 9.45-11.15 en 13.30-16.15, buiten het hoogseizoen op afspraak
T/m 24 februari 2018 is er de tentoonstelling *C'est le bouquet*, met 17 internationaal bekende keramisten die werk tonen waarin bloemmotieven een rol spelen, niet als decoratief ornament, maar met een eigen bestaansrecht in de moderne kunst; met onder meer Maria ten Kortenaar en Anne Wenzel

Musée national Adrien Dubouché

Place Winston Churchill 8bis, 87000 Limoges

+33 555 330 850, www.musee-adriendubouche.fr

Open: woensdag t/m maandag 10-12.30 en 14-17.45

T/m 25 september loopt de tentoonstelling *Masséot Abaquesne, entrepreneur et artiste de la Renaissance*

Cimetière de Louyat (gemeentelijke begraafplaats)

Square du Souvenir Français 2, 87100 Limoges

+33 555 372 735

Open: van 1 april t/m 2 november 9-19, van 3 november t/m 31 maart 9-17.30

Marcognac Terre de Porcelaine

Rue Antoine Lafarge 10,

87500 Saint-Yrieix-la-Perche

+33 555 750 651, www.marcognac.fr

Open: in juli en augustus zijn er op dinsdag, woensdag, vrijdag en zondag om 14.30 rondleidingen, buiten het hoogseizoen op afspraak (minimaal 5 personen)

Via www.viaceram.eu en www.limoges-tourisme.com zijn gratis handige (Frans-, Duits- en Engelstalige) brochures, stadsplattegronden en evenementenkalenders te downloaden, zoals: *Laissez-vous conter la céramique en ville*, waarin niet alleen musea en andere bezienswaardigheden op het gebied van keramiek worden beschreven, maar ook talrijke locaties waar keramiek in het straatbeeld is te zien
Laissez-vous conter Limoges / Let us tell you about Limoges, met de geschiedenis van Limoges en de belangrijkste bezienswaardigheden

Limoges d'art et de feu, met beschrijvingen en adressen van musea, galerieën en ateliers die te bezoeken zijn

Via www.routes-porcelaine-limoges-hautevienne.fr en www.routes-porcelaine-limoges-hautevienne.com is eveneens een brochure te downloaden, *Les routes de la porcelaine de Limoges en Haute-Vienne* (via .com in het Engels), met beschrijvingen en adressen van musea en van diverse ateliers die te bezoeken zijn, zowel in Limoges zelf, als elders in de Haute-Vienne

Podium

Juliane Herden

Nog tot 12 augustus exposeert *Juliane Herden* bij Galerie Theemaas in Rotterdam. Ze geeft hier haar eigen antwoord op de eeuwige vraag: mogen er bloemen in?

‘Toevallig hoorde ik bij de opening van de tentoonstelling bij Theemaas bezoekers van gedachten wisselen. Over de vraag of er in mijn stukken bloemen gezet mogen worden. De een was van mening dat dit natuurlijk niet kon, want het zijn kunstvoorwerpen die op zichzelf moeten staan. De ander vond dat mijn werk juist door die functionaliteit aantrekkelijk voor haar was. Ze verheugde zich er op verschillende arrangementen van bloemen te proberen.

Ik vind het allebei goed en hoop dat de ene mogelijkheid de andere niet uitsluit. Dat het werk als kunst beschouwd wordt, vind ik een groot compliment waar ik natuurlijk blij mee ben. Want ik kan daar uit opmaken, dat men ze zo goed doordacht vindt, dat ze op zichzelf de moeite waard zijn.

Aan de andere kant vind ik de gedachte prettig, dat iemand zich met mijn werken verbindt, ze in de persoonlijke wereld binnen laat komen, ze gebruikt. En ze natuurlijk completeert met vorm en kleur, bloemen zijn immers niets anders. Op die manier hebben containervormen iets zinvols, iets verbindends. Daar houd ik van.’

Juliane studeerde van 1999 tot 2006 aan de academie Burg Giebichenstein in Halle an der Saale. ‘Het was een spannende tijd, met veel nieuwe indrukken, thema’s en onderwerpen. Sinds elf jaar heb ik mijn eigen atelier en ben ik zelfstandig werkzaam. In toenemende mate merk ik dat het werken met het thema van de containervorm me bevredigt. Het kent geen beperking, het geeft rust. Elke dag ben ik bezig met vorm, kleur en structuur. Vlakken aanvullen, toevoegen, kleurcombinaties maken, evenwicht bewaren tussen strenge en spontane vormen.’ De stukken zijn van porselein. Gegoten en gekleurd met porseleingobes. Op een gipsplaat ontstaan de kleurvlakken. Vaak zijn ze spontaan en expressief, soms monochroom. ‘Die platen monteer ik als ze droog genoeg zijn en stook het geheel later op 1230 °C in een elektrische oven. De binnenkant wordt transparant geglazuurd, buiten laat ik geschuurd mat.’

Een tegenstelling met het soms eenzame werk in het atelier vormen tentoonstellingen, markten en beurzen. Want daar kan het werk op een

nieuwe manier bekeken worden, ver van het kleine atelier. Het krijgt ruimte, wordt in de kraam geëtaleerd en krijgt zijn plaats. 'Vaak krijg ik daardoor nieuwe ideeën. En er is contact met collega's, kritiek, lof. Dat is voor mij van onschat-

bare waarde. Maar het belangrijkste is natuurlijk het contact met de klant, met liefhebbers, nieuwsgierigen, maar ook met sceptici. En het is mooi om te zien als iemand op een stuk verliefd wordt. Plotseling of soms stap voor stap.'

t/m 12 augustus

Galerie Theemaas, Karel Doormanstraat 469, 3012 GH Rotterdam

Open: dinsdag t/m zaterdag 9 - 17.30, zondag 12 - 17

Design#2

In deze tentoonstelling demonstreren vijf ontwerpers hoe zij keramiek en licht combineren en tot een schitterend schouwspel komen. Er zijn hangende en staande lampen te zien, maar ook projecties op porselein en een gigantische lichtgevende installatie.

Keramiek lijkt door haar massieve karakter niet geschikt om te combineren met licht. Nederlandse ontwerpers staan er echter om bekend dat zij op originele en onconventionele wijze omgaan met hun materiaal. Een voorbeeld hiervan is Floris Wubben. Hij schilfert zijn porseleinen lampen met een gasbrander af, waardoor het doorschijnende effect van het materiaal versterkt wordt.

Het ontwerpersduo Kranen/Gille ontwerpt speciaal voor deze tentoonstelling een lichtinstallatie uit keramische tegels, old skool koperen verbindingen en LED-verlichting. De installatie vormt een lichtgevend landschap bij nacht. Alsof je bij heldere hemel over de polder vliegt. Bovendien zijn er ook diverse lampen van het ontwerpersduo te zien die gemaakt zijn voor het keramiekatelier Cor Unum.

t/m 5 november
Keramiekmuseum Princessehof
Grote Kerkstraat 11
8911 DZ Leeuwarden
Open: dinsdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

Sexy ceramics

Historische afbeeldingen, verborgen symbolen en bekende liefdesverhalen uit Oost en West vormen een belangrijk onderdeel van deze tentoonstelling. Courtisanes, femmes fatales, sensuele muiltjes en ondeugende herderstaferelen tonen een wereld vol verleiding. Het explicietere werk zal te zien zijn in de zaal met de peep-show, waarvoor een leeftijdsgrens van 16 jaar gehanteerd wordt.

De voorwerpen die getoond worden, komen uit de privécollectie van kunstverzamelaar Ferry Bertholet, kunstschilder, schrijver, collectionneur en restaurator. Hij werd geboren in 1952 en studeerde van 1970 tot 1976 aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunst in Amsterdam. Hij staat bekend als kenner van Chinese erotische kunst en Japanse prenten. Van zijn hand zijn inmiddels zes kunstboeken in verschillende talen uitgebracht. In 2014 was de Chinese erotische collectie van Bertholet te zien in Sotheby's Art Gallery te Hong Kong. Vervolgens werden enkele van de belangrijkste stukken gebruikt in tentoonstellingen van het British Museum, het Berkeley Art Museum, De Nieuwe Kerk en het Rijksmuseum te Amsterdam.

t/m 8 oktober
Keramiekmuseum Princessehof
Grote Kerkstraat 11
8911 DZ Leeuwarden
Open: dinsdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

Anne Wenzel, *Chasing Silence, Velvet Pheasant*. Courtesy AKINCI

Chasing Silence

Het Prinsessehof presenteert het nieuwste werk van Anne Wenzel. De kunstenaar werkte twee jaar aan haar serie *Chasing Silence*, die nu voor het eerst te zien is. Wenzel liet zich hiervoor inspireren door vanitasstillevens uit de Gouden Eeuw. Ze toont beelden van vogels die verstild op een enorme tafel liggen. Hun donkere veren schitteren en glanzen. Zelfs in de nabijheid van de dood bezitten de vogels kracht en schoonheid. Ze herinneren ons aan de pracht van het leven.

In vanitasstillevens staan de dood en de vergankelijkheid van het leven centraal, in de schilderkunst vaak geïllustreerd met schedels, gedoofde kaarsen en verwelkte bloemen. Wenzel brengt met haar keramisch werk een ode aan dit thema.

Bijzonder aan de serie is de donkere en toch kleurrijke uitstraling van de beelden. Door het gebruik van raku, een techniek die op een dergelijke schaal ongekend is, ontstaat een rijke schakering van kleuren op de zwartgeblakerde keramiek. Met veren, schitterend en glanzend, stijgt de schoonheid van Wenzels vogels krachtig uit boven hun weerloze verstilling: fenixen die uit hun eigen as herrijzen.

t/m 8 oktober

Keramiekmuseum Prinsessehof

Grote Kerkstraat 11

8911 DZ Leeuwarden

Open: dinsdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

Verboden porselein

Aan het begin van de jaren tachtig van de 20e eeuw worden in de Chinese stad Jingdezhen enorme hoeveelheden Ming-porselein opgegraven. De archeologische vondst zet de keramiekwereld op zijn kop: het gaat om het allervroegste porselein dat speciaal voor de keizers van China werd vervaardigd. Het keizerlijk hof in Beijing heeft het echter nooit bereikt. In *Verboden porselein – Exclusief voor de keizer* krijgen deze fijn gedecoreerde objecten na 500 jaar alsnog de aandacht die zij verdienen. In Museum Prinsenhof Delft zijn ze voor het eerst buiten Azië te zien.

t/m 3 september

Museum Prinsenhof Delft

Sint Agathaplein 1

2611 HR Delft

Open: elke dag 11 - 17

lees
meer

Vrij spel

Museum Gouda toont keramiek van keramiste Ellen Pattenier en kunstschilder Jan van Lokhorst. De Goudse kunstenaars werken al enige tijd samen aan het project *Vrij spel*. Pattenier maakt de kleiobjecten, Van Lokhorst beschildert het biscuit of de klei en daarna bakt Pattenier het af. Het resultaat is fantastisch.

‘Een schaal of een vaas daagt me uit. Ik kan geen plan maken, zoals voor een schilderij. De vorm ontstaat al doende, spontaan. Vrij spel!’, aldus Van Lokhorst.

Ook Pattenier moest anders werken dan zij gewend was: ‘Ik werk normaal vooral veel in zwart en wit of met bladgoud. Nu was ik gedwongen om mooie kleuren te gaan maken, en dat bevalt me goed.’

t/m 7 januari 2018

Museum Gouda

Achter de Kerk 14, 2801 JX Gouda

Open: dinsdag t/m zaterdag 10 - 17

zondag 11 - 17

lees
meer

Wild Things

Bij Keramiekcentrum Tiendschuur Tegelen gaat het er deze zomer wild aan toe. Bij de wilde beesten af. De tentoonstelling toont sculpturaal werk gemaakt door hedendaagse kunstenaars uit Nederland en de rest van Europa. Al het getoonde werk is gemaakt met beestachtige inspiratie. Van dieren en insecten, tot monsters en andere kruipende wezens.

De deelnemende kunstenaars zijn:

Catherine Chaillou (FR), Aare Freimann (EE), Peter Hiemstra (NL), Anna Dorothea Klug (DE), Gareth Nash (GB), Marieke Ringel (DE), Beate Reinheimer (NL/DE), Emma Rodgers (GB), Ülle Sink (EE) en Ross de Wayne Campbell (DE/US).

t/m 10 september

Keramiekcentrum Tiendschuur

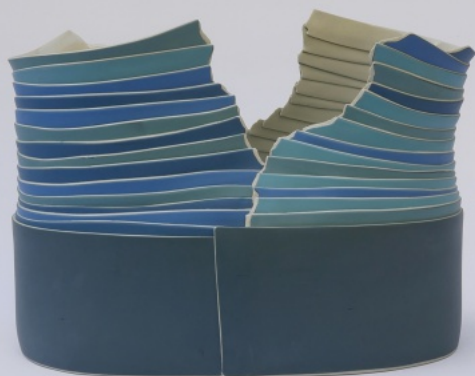
Kasteellaan 8

5932 AG Tegelen

Open: dinsdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

Kleipers

Juliane Herden

In het Berlijnse atelier van Juliane Herden ontstaat haar frisse porseleinwerk. Uit dunne platen worden stuk voor stuk vazen opgebouwd. Objecten die tegelijkertijd functioneel en artistiek zijn. Juliane onderzoekt daarbij de grens tussen rechtlijnigheid en experiment, kleurige speelsheid en monochrome strengheid.

t/m 12 augustus
Galerie Theemaas
Karel Doormanstraat 469
3012 GH Rotterdam
Open: dinsdag t/m zaterdag 9 - 17.30
zondag 12 - 17

lees
meer

Vera Zegerman

Vera Zegerman laat zich vaak inspireren door fossielen. Deze versteende sporen van leven uit het verleden vormen een basis waaruit zij nieuwe organische vormen maakt. Door het bakken worden deze vormen weer steen en is de cirkel rond.

De unieke handgevormde objecten worden hol opgebouwd met grove chamotteklei. De beelden vragen erom aangeraakt te worden; men voelt dan het contrast tussen de ruwere met oxides bewerkte huid en het gladde glazuur van de opvallende kleuraccenten.

13 augustus t/m 30 september
Galerie Theemaas
Karel Doormanstraat 469
3012 GH Rotterdam
Open: dinsdag t/m zaterdag 9 - 17.30
zondag 12 - 17

lees
meer

Saskia Pfaeltzer

Tijdens de zomermaanden is het werk van Saskia Pfaeltzer te zien in Galerie Terra. Het zal een intrigerende expositie zijn: Saskia is een veelzijdig kunstenares, die al vele malen geëxposeerd heeft in binnen- en buitenland. Haar bronzen beelden staan op veel plekken in de openbare ruimte. Ze werkt niet alleen in Amsterdam, maar heeft ook jaren op de Antillen een atelier gehad. Het werk dat nu te zien is, heeft ze vervaardigd in Kecskemét (HU) en in China.

t/m 23 september
Galerie Terra Delft
 Nieuwstraat 7
 2611 HK Delft

Open: woensdag t/m vrijdag 11 - 18
zaterdag 11 - 17
1e zondag van de maand 13 - 17
van 15/7 tot 2/9 alleen op zaterdag

lees
meer

Jeannet Klement

De installatie *A Day in the Park* (zie ook het artikel in *de kleine K* nr. 31) is te bewonderen in galerie het Posthuys. Daarnaast is in deze galerie ook keramiek te zien van diverse kunstenaars die zich hebben laten inspireren door vis: *De vis in het water*, onder andere Barbara Guldenaar, Jeannet Klement, Wendy Limburg, Edith Madou en Maurice Christo van Meijel.

t/m 27 augustus
Galerie Posthuys Texel
 Brink 14

1796 AJ De Koog Texel
Open: woensdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

Herzlichen Glückwunsch!

Het Keramion in Frechen (DE) bestaat 15 jaar. Destijds werd de verzameling van de voormalige producent van steengoed artikelen dr. Gottfried Cremer en die van het keramiek-museum van Frechen samengevoegd in een futuristisch gebouw.

In de voorbije jaren werd de verzameling verder uitgebreid met diverse schenkingen. Het museum laat de hoogtepunten daarvan tijdens deze nieuwe tentoonstelling zien.

t/m 4 februari 2018

Keramion

Bonnstraße 12

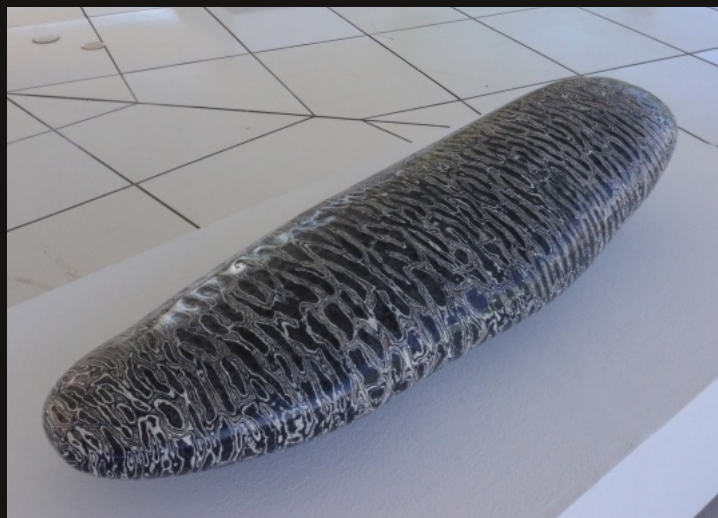
50226 Frechen

Duitsland

Open: dinsdag t/m vrijdag 10 - 17

zaterdag 14 - 17

lees
meer

Gmunden

Om de twee jaar vindt in het Oostenrijkse Gmunden een keramieksymposium plaats. Uit de 120 inzenders van editie 2015 koos de jury er tien uit om vijf weken in Gmunden te werken en uniek werk te maken. Het resultaat van deze gebeurtenis is nu ook in het Keramion te zien. De deelnemende kunstenaars zijn Heidrun Weiler en Andreas Vormayr (AT), Anna Dorothea Klug en János Fischer (DE), Sofie Nørsteng (NO), Sangwoo Kim (KR/CH), Eva Roučka en Eva Pelechová (CZ), en Giorgio di Palma en Giovanni Ruggiero (IT).

t/m 27 augustus

Keramion

Bonnstraße 12

50226 Frechen

Duitsland

Open: dinsdag t/m vrijdag 10 - 17

zaterdag 14 - 17

lees
meer

Zomerexpositie

Beelden in Gees laat deze zomer weer het werk van diverse keramisten zien. Dit jaar kunt u het werk bewonderen van Martin McWilliam. Hij maakt klassieke Griekse en Romeinse vormen, die er uitzien alsof ze net opgegraven zijn. Verder zijn er: Hein Severeins met zijn bekende vazen met kristalglazuur, Horst Göbbels, die dat mooie dunne porselein met gaatjes en lijntjes maakt, Nicole Thoss met lithografie en zeefdruk op keramiek, Caroline Peeters met haar bewaarplaatsen in keramiek, Jan Jacob met vrouwenbeelden, expressief en ingetogen tegelijk, en Giuseppe Lamers met zijn abstracte, hoekige figuren.

t/m 24 september
Beelden in Gees
Schaapveensweg 16
7863 TE Gees
Open: woensdag t/m zondag 12 - 17

lees
meer

Maarten Baas

Het Groninger Museum presenteert de eerste grote solotentoonstelling van ontwerper Maarten Baas (1978). *Hide & Seek, Maarten Baas* laat het veelzijdige werk zien van een van de bekendste Nederlandse ontwerpers. Naast series als *Clay* en *Smoke*, waarmee Baas wereldberoemd werd, is ook nieuw werk te zien.

Zijn werk bevindt zich op het snijvlak van kunst en design en staat bekend als humoristisch, rebels en theateraal. *Hide & Seek, Maarten Baas* is een overzicht van zijn belangrijkste werk van de afgelopen 15 jaar.

Maarten Baas studeerde in 2002 af aan de prestigieuze Design Academy Eindhoven met de serie *Smoke*, waarbij hij meubilair verbrandde en vervolgens met een transparante epoxy-laag behandelde, waardoor het weer bruikbare meubelen werden. *Clay* bestaat uit handgemaakte meubelen die gemaakt zijn van synthetische klei. Het Mardini Restaurant in het Groninger Museum is volledig ingericht met deze unieke, handgemaakte *Clay*-meubelen.

t/m 24 september
Groninger Museum
Museumeiland 1
9711 ME Groningen
Open: dinsdag t/m zondag 10 - 17

lees
meer

Pablo Rueda Lara

Kunstaanz presenteert in Deventer een overzichtstentoonstelling van het werk van de in 1993 overleden Spaans-Nederlandse keramist Pablo Rueda Lara.

Pablo toonde een fabelachtige techniek om stoffen en materialen in keramiek na te bootsen. Deze beelden van alledaagse voorwerpen – die ogenschijnlijk van hout, leer, karton, marmer, brons, email of stof zijn gemaakt – zijn niet van echt te onderscheiden. Zijn ironische beelden van de clerus en de Guardia Civil tonen zijn vakmanschap ten aanzien van vormgeving en glazuur.

verlengd t/m 27 augustus

Kunstaanz

Brink 16

7411 BR Deventer

Open: woensdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

lazy susan, lazy susan, lazy susan, lazy susan, lazy susan, 2017,
Nero/Alessandro Neretti - courtesy of the artist

Life is a burning tire

Voor zijn eerste soloproject in Nederland ontwikkelde de Italiaanse kunstenaar Nero/Alessandro Neretti (IT, 1980) 20 nieuwe werken speciaal voor museum Beelden aan Zee. Hij laat zich hierbij inspireren door beroemde meesterwerken uit de Nederlandse Gouden Eeuw. Met een knipoog naar Vermeer en Frans Hals geeft hij het langzame verval weer in het hier en nu. Nero is op een persoonlijke zoektocht naar de dynamiek in samenleving, politiek en economie. Deze treedt hij tegemoet met een kritische blik en een gezonde dosis ironie.

t/m 27 augustus

Museum Beelden aan Zee

Harteveltstraat 1

2586 EL Den Haag

Open: dinsdag t/m zondag: 10 - 17

lees
meer

Fluisteringen

DeKunsttuin laat in de nieuwe seizoensexpositie werk zien dat subtiel is, poëtisch of verstild, waarin het detail en de fijnheid opvallen. Werk dat al voelend en 'fluisterend' is ontstaan. De exposanten van dit jaar zijn:

Harry Agema (sieraden: porselein), Jos van Alphen (keramiek: gebruiksgoed), Bert Andreae (kleinplastiek en tekeningen), Tanneke Barendrecht (buitenbeelden), Marianne van den Breeden (keramiek: buidelvazenproject), Angelien Coco Martin (portretten), Véronique Depondt (keramiek), Wanda Entjes (ontwerpen in porselein), Simon Gort (hout), Annelies Haring (diverse materialen), Rense Jansen (hout en LED: branch-lights), Wietse de Jonge (hout), René Kaiser (folly's e.a. keramisch werk), Mirjam Kerstholt (keramiek, o.a. kleinplastiek), Jolande van Luijk (wol, vilt en linnen), Emma van der Meulen (keramiek: gebruiksgoed), Sabine Moshammer (keramiek, glas en LED), Nicoline Nieuwenhuis (keramiek: siervazen), Heike Rabe (keramisch tuinmeubilair, fontein), Judith Reedijk (keramiek: beelden), Marja Steinmetz (glas: kleinplastiek en sieraden), Beatrijs Schweitzer (beelden/installaties, buiten en binnen), Chris Timmers (fotografie: dibond, buiten), Pim van Vliet (émaux: landschappen, binnen).

t/m 17 september

DeKunsttuin

Hospitaallaan 19

9341 AG Veenhuizen

Open: woensdag t/m zondag 13 - 17

lees
meer

Presentatie SBB

De extra leerjaren van de SBB zitten er weer op en de resultaten waren tot eind mei te zien in het gebouw van de SBB aan de Winterdijk in Gouda. De conservator van Museum Gouda heeft een selectie gemaakt uit het gepresenteerde werk. Deze selectie is tijdens de zomermaanden in Museum Gouda te zien. Het museumpubliek kan dan gedurende langere tijd bekijken welke kwaliteit er bij SBB Gouda wordt gerealiseerd, de enige professionele opleiding tot keramist in Nederland.

Het hier getoonde werk is – van boven naar beneden – van Connie van Dop en Erica Gijzen.

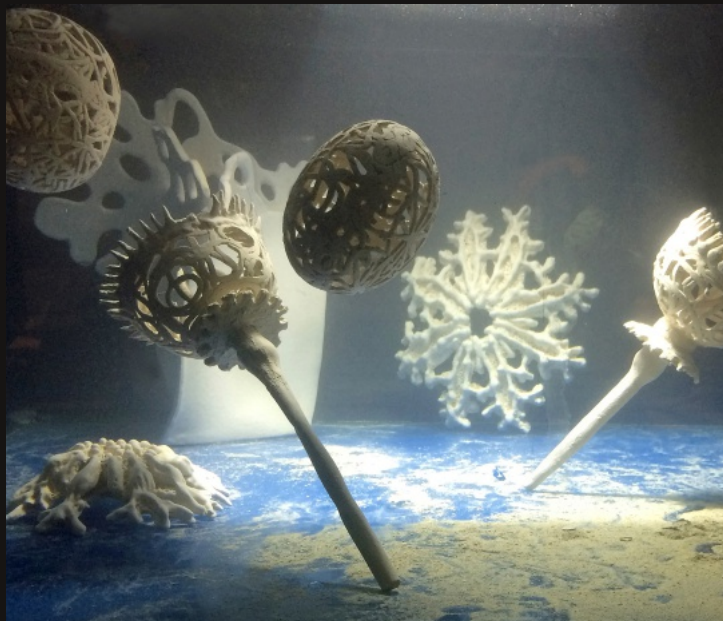
t/m 1 oktober

Museum Gouda

Oosthaven 9, 2801 JX Gouda

Open: dinsdag t/m zondag: 11 - 17

lees
meer

NAT_LAB

Als onderdeel van de IJsselbiënnale 2017 exposeert *De Kleiclub* keramiek, waarmee ze hun visie met betrekking tot de invloed van de klimaatverandering op ons rivierenlandschap tonen.

De Kleiclub is de geuzennaam voor 21 beeldend kunstenaars en/of keramisten uit de omgeving van Arnhem. Zij bedachten voor deze gelegenheid om werk te tonen in water. Ze hebben eerst onderzoek gedaan en geëxperimenteerd en ten slotte speciaal voor deze tentoonstelling werk ontwikkeld. *NAT_LAB* is een opwindende en spannende tentoonstelling, met op de begane grond *Water Werken* van Peter Krynen, een grote installatie van keramische waterwerken. In de schaars verlichte kelder van Dat Bolwerck wordt keramiek getoond in 12 grote glazen aquariumbakken.

t/m 24 september
Dat Bolwerck
Zaadmarkt 112
7201 DE Zutphen
Open: donderdag t/m zaterdag 11-17

lees
meer

Ontzameling Fuchs

Deze zomer presenteert galerie Loes & Reinier International Ceramics een tweede tentoonstelling van werk uit de verzameling van Hans en Inge Fuchs. Dit jaar is gekozen voor hoofdzakelijk Nederlandse en Angelsaksische keramiek; met weer een honderdtal werken van 35 keramisten. Ook nu weer zal er relatief veel porselein te zien zijn. Enkele bekende namen zijn die van Jan van der Vaart met *multiples* gerealiiseerd bij Rosenthal Studio en bij Royal Tichelaar in Makkum, Pauline Wiertz met werk uit de negentiger jaren, Claire Verkoyen, Dirk Romijn, Wouter Dam, Johan van Loon, Yvonne Kleinveld en Wietske van Leeuwen. Uit Engeland is er het optisch bedrieglijke werk van Ben Arnup en de sierlijke platte object theepotten en kanen van Gordon Cooke. Ook zien we werk terug van Peter Meanly, fantasievolle theepotten, uitgevoerd in zoutglazuur, en gedecoreerde keramiek van Morgen Hall. Uit Australië is er werk te zien van Kevin White en Marianne Cole. Uit de USA is er werk van Leslie Thompson en Larry Bush. Uit België is er werk van Anima Roos, Kaat Pauwels en Inge Verhelst. Uit Noorwegen zijn er enkele werken van Elina Brandt Hansen te bewonderen en ten slotte mag een drietal bokaal van de Spaanse Maria Bofill niet onvermeld blijven.

t/m 19 augustus
Loes & Reinier International Ceramics
Korte Assenstraat 15
7411 JP Deventer
Open: donderdag t/m vrijdag 11 - 18
zaterdag 11 - 17

lees
meer

Keramis aanwinsten

Het Waalse keramiekmuseum Keramis, oorspronkelijk opgericht om producten van de bekende keramiekfabriek Boch te verzamelen en te bewaren, laat deze zomer zijn nieuwe aanwinsten van de laatste zeven jaar zien. Het museum richt zich op keramiek uit de Waalse provincies en werkt samen met het Musée Royal de Mariemont.

t/m 13 augustus

Keramis

1 Place des Fours Bouteilles

7100 La Louvière

België

Open: woensdag t/m zondag 11-18

lees
meer

Colouring - Guido Geelen

Kasteel Wijlre toont recent werk van Guido Geelen. De kunstenaar is bekend om zijn sculpturen, die vaak samengesteld zijn uit reproducties van allerlei voorwerpen, zoals stofzuigers, televisietoestellen en computers. Er zijn vaak referenties aan de natuur.

Het werk van Geelen is een spel van extremen. Zijn werken bewegen zich tussen handwerk en industrie, tussen chaos en structuur, en tussen stad en platteland.

De kunstenaar ontving verschillende prijzen voor zijn werk, dat in verschillende Nederlandse musea getoond wordt.

t/m 12 november

Kasteel Wijlre

Kerkpad

Wijlre

Open: donderdag t/m zondag 11 - 17

lees
meer

Foto (Gemeentemuseum): Set porseleinen borden gedecoreerd met een bloeiende boom in de vorm van een Shou-karakter (lang leven), China, Wanli-periode (1573-1620), porselein, Ø 20 cm, collectie Zeeuws Museum Middelburg

Porselein met karakter

Sierlijke penseelstreken die tot de verbeelding spreken: Chinese karakters hebben iets magisch. Niet alleen omdat de tekens er – zeker in onze westerse ogen – zo mooi uitzien, maar ook omdat karakters prachtige symboliek bevatten en de verhalen die worden verteld vaak heel bijzonder zijn.

Deze tentoonstelling vertelt verhalen die je meenemen op reis door China. Verhalen over gebruiken, geloof, liefde, mythische figuren of historische gebeurtenissen.

De tentoonstelling is een initiatief van de samenwerkende musea Aziatische keramiek en toont porselein uit ruim 15 Nederlandse musea en particuliere collecties. Daarnaast zijn er uiteenlopende, hedendaagse interpretaties van porselein met karakter te zien van David Derksen, Hella Jongerius, Hans van Koolwijk, Jelle Mastenbroek, Cristiana Vignatelli, Marcel Wanders en Henk Wolvers.

t/m 22 oktober

Gemeentemuseum Den Haag
Stadhouderslaan 41

2517 HV Den Haag

Open: dinsdag t/m zondag 10 - 17

lees
meer

Markt & Beurs

Keramieksymposium

Terre et Terres

Giroussens (FR)

3-8 oktober

Voor de derde keer organiseert de keramistenvereniging Terre et Terres een keramieksymposium. Met lezingen, workshops en een tentoonstelling en met bekende namen, mooie werken en een fijne atmosfeer. Deze keer is het thema *La sculpture céramique: expression contemporaine*.

De lezingen worden gehouden door Claudi Casanovas, Daphné Corregan, Bean Finneran, Jean Fontaine, Jacques Kaufmann, Jonathan Keep, Stéphanie Le Follic-Hadida, Isabelle Naef Galuba, Anne Verdier en Chris Wight.

De bijbehorende tentoonstelling is open van 6 oktober t/m 31 december in het Centre Céramique van Giroussens.

lees
meer

De inspiratie website:
de blik op de wereld van de keramiek
en... actueel nieuws op de
Facebookpagina

Nog meer publicaties over inspiratie en knowhow

Colofon

De kleine K

Dit onafhankelijke digitale keramiekmagazine biedt inspiratie en knowhow over keramiek. Voor amateurs en professionals. Onafhankelijk, met informatie waar u wat mee kunt.

Uitgever

Stichting k+K, secretariaat: Montpalach,
F-82140 Saint-Antonin Noble Val
deKleineK.nl,
inspiratie@ceramic.nl.

Publicatie

De kleine K verschijnt in principe op de laatste vrijdag van elke maand. Het aantal pagina's is variabel. Niet meer dan een derde van het aantal pagina's is gewijd aan advertenties.

Abonnementen

kunnen alleen online afgesloten worden. Aanmelden kan [hier](#). Wijzigen en opzeggen kan via de link in de mail, die bij aanmelding werd toegestuurd; u vindt de link ook in de mail die elke maand het verschijnen van een nieuw nummer aankondigt. Abonnementen lopen van het eerste nummer na aanmelding tot en met het laatste nummer voor opzegging.

Een aantal oudere nummers kan gratis van de website gedownload worden.

Prijs

Dit magazine is gratis. Advertenties en donaties houden het zo.

Adverteren

De tarieven zijn aantrekkelijk. Op de [tarievenkaart](#) vindt u ook informatie over aanleverspecificaties, kortingen en dergelijke. Verdere informatie kunt u [aanvragen](#). Door te adverteren sponsort u *de kleine K* en werkt u mee aan continuïteit.

Geïnspireerd?

Investeer in verrijking van de keramiekwereld en houd *de kleine K* gratis. Dat kan door [vriend](#) te worden, te doneren of te adverteren. Elke donatie is welkom. Maak een bedrag over naar IBAN NL68INGB0007343733 t.n.v. Stichting k+K.

Inhoud

Samenstelling en grafische vormgeving, teksten (tenzij anders aangegeven): Mels Boom. Foto-verantwoording: als door kunstenaars geleverd. Aan deze uitgave droegen bij: Monika Debus, Reinhilde Van Grieken, Elvira Groenewoud, Sander Hendriks, Juliane Herden, Arja Hoogstad, Yna van der Meulen en Ingrid Pasmans.

Kopij

Werk mee aan een volgende uitgave! Kopij kan, alleen in digitale vorm, altijd ingeleverd worden bij inspiratie@ceramic.nl. Beeldmateriaal moet van voldoende resolutie zijn (minstens 1500 x 2500 pixels, niet gecomprimeerd) en vrij van rechten. De inzender van tekst en beeldmateriaal vrijwaart de uitgever voor aanspraken van derden. Teksten en afbeeldingen kunnen bewerkt worden.

Het maken van keramiek is niet altijd zonder risico's; goede voorbereiding en kennis terzake is noodzakelijk. De informatie in deze uitgave is met zorg samengesteld, maar de samenstellers kunnen niet aansprakelijk gesteld worden voor de juistheid ervan.

© Alle rechten voorbehouden. Teksten en afbeeldingen in deze uitgave zijn beschermd tegen kopiëren. Het opheffen van deze bescherming is niet toegestaan. Printen voor eigen gebruik, kopiëren van de integrale uitgave en het doorgeven daarvan mogen wel.

[inspiratie website](#) | [contact](#) | [gratis abonnement](#)

[Download](#) verschenen nummers.

Bezoek de [Facebookpagina](#) met actueel nieuws of het [forum](#) voor vragen en opmerkingen.

